

Úvod

Při výletech do Lužických hor nacházíme poměrně často opuštěné betonové pevnůstky, které tvoří téměř souvislou linii pohraničního opevnění, vybudovanou v letech 1937-1938. Tyto pevnůstky nikdy nemohly splnit úkol, pro který byly postaveny, ale dodnes jako němi svědkové připomínají poměrně krátkou a velmi pohnutou kapitolu z historie naší vlasti. S bližšími podrobnostmi o vzniku, výstavbě a osudech tohoto důmyslného obranného systému se můžete seznámit v tomto článku.

Přehledná mapa opevnění v Lužických horách

[Začátek](#)

1. Proč došlo k výstavbě opevnění

Naše Československá republika byla dítětem Versaillské mírové smlouvy a od počátku byla trnem v oku Německu a Maďarsku. V prvním desetiletí existence Československé republiky nepředstavovalo Německo, zmítané hospodářskou krizí, pro naši vlast vážnou hrozbu a jako případný nepřítel číslo jedna se jevilo Maďarsko. Počátkem třicátých let se však situace začala měnit. Západní velmoci a naši "spojenci" (Anglie a Francie) začali německé politice dělat ústupky, ať již na ženevských jednáních o odzbrojení, nebo Locarnskou smlouvou, kterou bylo Německo přijato do Společnosti národů a která udávala územní status quo na západních hranicích, ale na východě nechávala Německu otevřené pole působnosti.

K událostem, které předurčily vývoj ČSR ve 30. letech, by tedy zřejmě došlo i bez 30. ledna 1933, kdy německý prezident Paul von Hindenburg jmenoval říšským kancléřem zneuznaného umělce a dobrovolníka bavorské královské armády, donedávna ještě rakouského občana Adolfa Hitlera. Hitler se netajil svou nenávisť k Československu a cílevědomě militarizoval německou společnost za tichého přihlížení Anglie a Francie.

Na bouřlivý vývoj událostí v první polovině 30. let muselo reagovat i Československo. V prosinci 1933 nahradil ve funkci náčelníka hlavního štábu generála Jana Syrového, který se stal generálním inspektorem čs. branné moci, jeho někdejší spolubojovník z ruských legií a mimořádně schopný voják generál Ludvík Krejčí. Ještě v témže měsíci byl prezidentu republiky předložen návrh zákona na prodloužení vojenské prezenční služby na 24 měsíců

a Národní shromáždění tento zákon o rok později přijalo s platností od podzimu 1935. Již v prosinci 1932 byl z vojenských odborníků zřízen "Armádní poradní sbor" (APS) jakožto poradní orgán ministra národní obrany. V říjnu 1933 byl vládním usnesením zřízen jako pomocný orgán vlády v záležitostech přípravy a obrany státu užší výbor ministrů (členů vlády) za předsednictví předsedy vlády, označovaný jako "Nejvyšší rada obrany státu" (NROS). Téhož dne vznikl i pomocný orgán NROS - "Generální sekretariát obrany státu" (GSOS), zabezpečující přípravu obrany ve sférách veřejného a hospodářského života státu.

V roce 1933 začala být v hlavním štábu čs. armády projednávána možnost výstavby pohraničních opevnění podle francouzského vzoru, nikoliv však s bezvýhradnou francouzskou podporou. V návaznosti na to vznikly v srpnu téhož roku u Zemských vojenských velitelství (ZVV) opevňovací skupiny, ačkoli ještě na podzim roku 1933 nebylo v návrhu plánů dalšího vývoje čs. armády, předložených hlavním štábem NROS, o opevnění ani zmínka. Naopak hlavní štáb počítal s ofenzivními operacemi za očekávané součinnosti spojenců. Již o rok později, 12. října 1934, předložil hlavní štáb prezidentovi republiky tajnou zprávu o opevňování státu. Ještě do konce roku pak padlo rozhodnutí o výstavbě pohraničního opevnění, které do značné míry ovlivnilo a předurčilo další vývoj čs. armády. V návaznosti na to byla, jako orgán navrhující NROS prostory, které bylo nutno opevnit, způsob opevňování a pořadí naléhavosti, ustanovena "Rada pro opevňování" a téhož dne 20. března 1935 vznikl i její výkonný orgán - "Ředitelství opevňovacích prací" (ŘOP), napříště určující detailní průběh opevněné linie a její podrobné řešení. ŘOP bylo rovněž pověřeno vypracováním technických směrnic a všeobecným řízením realizace vyprojektovaných a schválených opevnění.

[Začátek](#)

2. Výstavba opevnění v Lužických horách

Lužické hory nepatřily nikdy k oblastem, kterým měla být při výstavbě opevnění věnována priorita. Nepočítalo se totiž s nějakou delší obranou západních Čech a po obsazení Rakouska v březnu 1938 bylo na obranu tohoto území téměř rezignováno (dokonce se zvažovala možnost zastavení výstavby opevnění mezi Chrastavou a Děčínem).

Jak již bylo uvedeno, opevňovací plány začaly vznikat v roce 1934 a první z nich, který ztratil ráz prozatímnosti, je z 12. prosince 1935, kdy byl schválen Ředitelstvím opevňovacích prací. Tento plán počítal s výstavbou těžkého opevnění v pěti etapách, z nichž se našich hor týkala až etapa třetí, ve které mělo dojít k výstavbě opevnění od Krkonoš přes Jizerské a Lužické hory k Labi. Ve stejné etapě se mělo stavět i opevnění na jižním Slovensku. Tento opevňovací program ještě neschválila vláda a byl plně v kompetenci vojáků. Než se však mohla výstavba opevnění trochu rozjet, zpracovalo Ředitelství opevňovacích prací na jaře 1936 nový ucelený projekt výstavby opevnění. Náčelník hlavního štábu gen. Ludvík Krejčí předložil tento plán 4. června 1936 Nejvyšší radě obrany státu a den na to, 5. června 1936 schválila tento dlouhodobý program výstavby opevnění vláda Československé republiky.

Podle tohoto programu měla výstavba opevnění probíhat ve čtyřech etapách a opět se počítalo jen se souvislými úseky těžkého opevnění. Opevnění Lužických hor bylo jako součást linie Krkonoše - Labe zařazeno do etapy druhé. Nejprve měla být tato čára

zabezpečena proti překvapivému útoku a následně zesílena na pevnou obranu. Dodatečně měl být úsek zesílen i dělostřeleckými tvrzemi. Než však mohl být tento plán podrobněji rozpracován, vydal ministerský předseda dr. Milan Hodža příkaz k započetí opevňovacích prací současně ve všech úsecích, čímž se mělo demonstrovat odhodlání republiky hájit svoji územní celistvost. To však bylo proveditelné pouze s využitím lehkého opevnění a proto musel být druhý opevňovací program pozměněn. Kromě dvou úseků, kde se budovalo v roce 1936 opevnění těžké (opevnění na Králicku a Ostravsku) se v ostatních úsecích začalo s výstavbou lehkého opevnění vz. 36. V Lužických horách se ale s výstavbou opevnění nezačalo ani v roce 1936, neboť priority výstavby ležely jinde.

Za výstavbu opevnění v prostoru Krkonoše - Labe, a tedy i v Lužických horách, bylo zodpovědné Ženíjní skupinové velitelství VII se sídlem v Liberci, které vzniklo 3. června 1936 pod velením škpt. žen. Pavla Miloty. Zhruba měsíc před zřízením ŽSV VII, od 6. do 8. května 1936, se konal terénní průzkum budoucí linie těžkého opevnění v prostoru od Smědavy v Jizerských horách po Hřensko. V prvním pořadí důležitosti měly být postaveny objekty nutné k přehrazení útočných směrů Frýdlant-Liberec, Žitava-Liberec a Rumburk-Cvikov. Ve druhém pořadí měly být postaveny objekty pro přehrazení silnic a cest vhodných pro nasazení obrněné techniky a nakonec měly být postaveny těžké objekty doplňující souvislou linii.

Ve dnech 14. až 23. května 1936 byl pak proveden podrobný průzkum pro výstavbu těžkého opevnění, který se zaměřil hlavně na uzávěry komunikací. V prostoru Lužických hor se v první fázi jednalo o pět uzávěr. Těžkými objekty měly být uzavřeny: křižovatka silnic severně od Jítravy, silnice u Horního Sedla, silnice od Petrovic na Jablonné, silnice u Heřmanic a silnice v prostoru Mařenice - Hamr. Dále směrem na západ měly uzávěry těžkého opevnění přehradit silnici ze Světlé do Nové Huti u Malého Stohu, silnici z Jiřetína do Nové Huti u Stožce, prostor u nádraží v Jedlové, silnici z Chřibské do Kytlic u Křížového buku, silnici z Chřibské do České Kamenice u osady Studený a konečně i silnici ze Všemil do České Kamenice u Srbské Kamenice. V další fázi měly být postaveny mezilehlé pěchotní sruby, aby byla vytvořena kompletní pevnostní linie.

Po rozhodnutí o výstavbě lehkého opevnění vz. 36 však liberecké Ženíjní skupinové velitelství soustředilo svou pozornost hlavně na přípravu těžkého opevnění v Krkonoších, Jizerských horách a na Liberecku. Výstavbu lehkých opevnění vz. 36 řídila příslušná Zemská vojenská velitelství.

Předpokládaný plán výstavby lehkého opevnění vz. 36 byl do konce roku 1936 téměř splněn, ale pevnůstky vz. 36 měly mnoho nedostatků a vyvolávaly spory nejen z hlediska taktického, ale i technického a stavebního. Proto se začal hledat nový, lepší typ lehkého opevnění a v zimě 1936/1937 tak vstoupily na scénu první návrhy lehkých objektů vz. 37, populární řopíky (označení lehkých objektů vz. 37 již v dobových materiálech ŘOP). Taktické vlastnosti řopíků byly zcela jiné, než lehkých objektů vz. 36. a proto musely být trasy opevněné linie podle toho korigovány. Rok 1937 je i rokem zahájení výstavby řopíků v našich horách.

Linie lehkého opevnění byly rozděleny na stavební úseky, které byly zadávány stavebním firmám na základě výběrového řízení. V prostoru II. sboru, a tedy i v Lužických horách, byly jednotlivé stavební úseky označeny vždy písmenem a pořadovým číslem. Číslování řopíků pak bylo prováděno arabskými číslicemi, kdy první řopík v prvním sledu úseku (tedy v N, M a L) měl číslo 1 a první objekt ve druhém sledu pak číslo 201. Nově vložené objekty, nebo

takové, které vznikly např. rozdělením objektu typu A na dva objekty typu D, mají číslo levého sousedního (resp. původního) objektu s indexem "a".

V Lužických horách byly stavební úseky L1 Jítrava, L2 Petrovice, L3 Heřmanice, M1 Mařenice, M2 Rousínov, N1 Studený a N2 Všemily. Výstavba jednotlivých úseků lehkého opevnění byla zadána v létě 1937. Jako první byl 20. července 1937 zadán úsek L1 Jítrava firmě Karla Jarolímků ze Dvora Králové nad Labem. Ostatní úseky byly zadány v srpnu. Úseky L2 a L3 stavěla pražská akciová společnost Silsta, která obdržela zadání 23. srpna 1937, a soutěž na stavbu úseků M1 a M2 vyhrála firma Josef a František Novákovi z Hradce Králové. Nezápadnější stavební úseky N1 a N2 byly zadány rovněž v srpnu stavební firmě Ing. Ludera ze Staré Boleslavi. Přehled výstavby opevnění v oblasti Lužických hor je uveden v následující tabulce, bližší popis průběhu opevněné linie je uveden v kapitole 4.

Tabulka č. 1, zpracováno dle [1]

Stavební úsek	Prostor	Počet objektů		Stavební firma	Velitel vojenského stavebního dozoru
		zadáno	vybetonováno		
L1	Jítrava	51	45	K. Jarolímek, Dvůr Králové n./L.	škpt.p. J. Bledý
L2	Petrovice	60	60	Silsta a.s. Praha	por.p. P. Nerer (***)
L3	Heřmanice	38	38	Silsta a.s. Praha	škpt.p. M. Chotek
M1	Mařenice	45	45	Ing. Belada, Praha (****)	mjr.p. F. Votoček
M2	Rousínov	56	56	Ing. Belada, Praha (****)	npor.p. J. Verberger
N1	Studený	107*)	78	Ing. Ludera, Stará Boleslav	mjr.děl. P. Chrž (**)
N2	Všemily	50	50	Ing. Ludera, Stará Boleslav	mjr.p. A. Votruba

*) u počtu zadaných objektů se uvádí v odborné literatuře též číslo 105 - viz kapitola 4.4

**) dle [16] škpt.p. Rýpal

***) dle [16] por.p. Zelenka Velitelé vojenských stavebních dozorů se pochopitelně při výstavbě měnili, takže proto mohou vzniknout tyto rozdíly. Většinou jsou uváděna jména velitelů, kteří zastávali funkci nejdéle.

****) původně zadán firmě Novák z Hradce Králové, viz kapitola 4.3

Začátek

3. Co jsou to řopíky

Lehké objekty vz. 37 - řopíky - jsou nejrozšířenějším pevnostním objektem v naší vlasti. Opevněné pásmo tvořené lehkými objekty vz. 37 využívalo převážně boční palby, což znamená, že

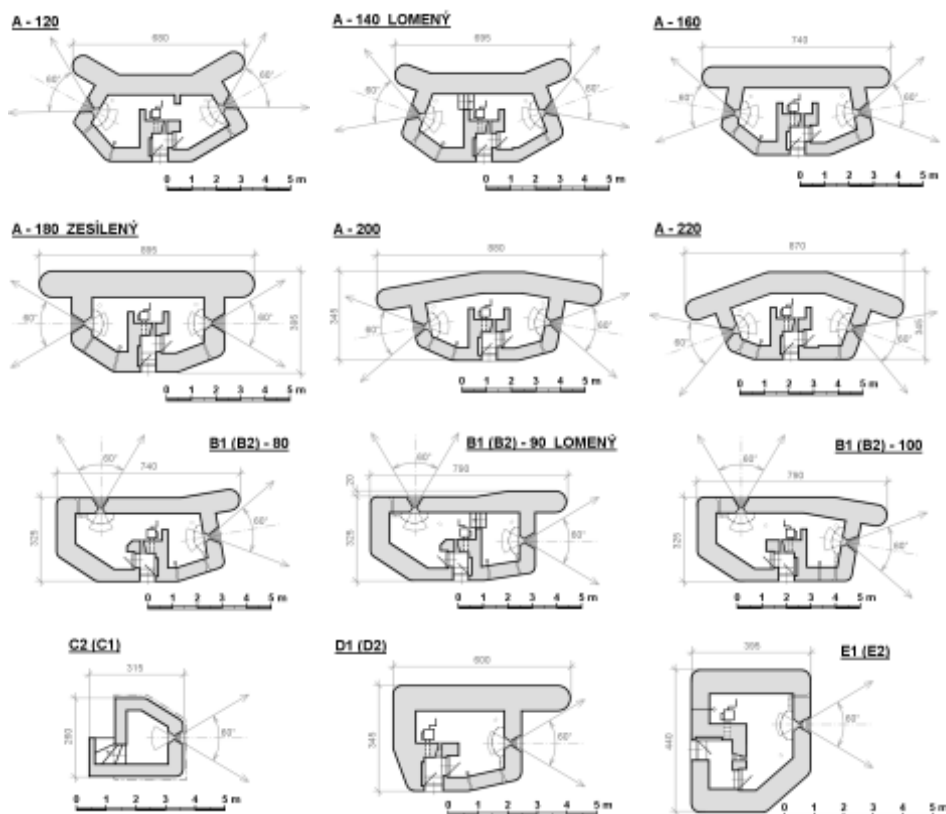
každý objekt kryl svého souseda a sám byl bráněn ze sousedních pevnůstek. Kosé a čelní palby byly využívány v daleko menší míře. Většinou se linie "řopíků" stavěla o dvou sledech (tzv. čára), nebo jednom sledu (tzv. clona). Výjimečně bylo sledů i více.

Nejdříve byly vyprojektovány objekty typu A, B a C. Po zahájení vytyčovací práce v terénu ale vyvstala potřeba dalších typů a proto byly na jaře 1937 vyprojektovány ještě typy D a E.

Typ A je nejčastějším typem objektu lehkého opevnění. Je to dvoustřílnová pevnůstka pro boční palbu s úhlem mezi osami střílen od 120 do 220 stupňů (A120, 140, 160, 180, 200, 220). Typ B je též dvoustřílnová pevnůstka, ovšem s jednou střílnou pro boční či kosou palbu. Podle provedení se rozlišují objekty typu B1 a B2 (zrcadlově obrácené), dle úhlu střílen rozeznáváme objekty B1 (B2) 80, 90, 100. Objekty typu B se používaly pro uzavření údolí či roklí, nebo v místech prudkého zlomu pevnostní linie. Typ C je poměrně vzácný a v Lužických horách nebyl vůbec použit. Jedná se o jednostřílnový objekt nejnižší odolnosti pro čelní či kosou palbu pro krytí méně významných míst. Objekty D a E byly též jednostřílnové. Typ D je vlastně polovina objektu typu A, typ E byl určen pro čelní palbu na důležitých směrech. Objekty C, D a E se vyskytují též zrcadlově obrácené.

Půdorysy objektů lehkého opevnění vz. 37

(Kliknutím na náhledy dostanete větší obrázky)

Výše uvedené základní typy řopíků měly mnoho modifikací, které umožňovaly vyprojektovat opevněnou linii v jakémkoliv terénu. Členitost terénu však měla zásadní vliv na podobu objektů. Objekty typu A a B mohly být stavěny podle sklonu terénu jako rovné, šikmé, nebo lomené. Při velkých sklonech pak byly objekty typu A děleny na dva objekty D (například u Petrovic ve strmé stráni kóty 427,8 Petrovický vrch byl původně řopík typu A rozdělen na dva objekty L2/226/D2 a L2/227/D1), objekty typu B pak byly děleny na jeden objekt D a jeden objekt E.

Řopíky byly stavěny ve třech stupních odolnosti - zeslabené, zesílené a normální, přičemž zeslabené objekty se v našich horách nevyskytují.

Tabulka č. 2, zpracováno dle [1] a [6]

Síly stěn a odolnosti objektů LO vz. 37 [cm]					
typ objektu	čelní stěna	strop	boční stěna se střílnou	týlová stěna	odolnost proti zásahům ráží
A normální	80	60	60	50	10 - 10,5
A zesílený	120	100	80	80	15 - 15,5
B normální	80, 60	60	60	50	10 - 10,5
B zesílený	120, 100	100	80	80	15 - 15,5
D normální	80	60	60	50	10 - 10,5
D zesílený	120	100	80	80	15 - 15,5
E normální	60	60	-	50, 60	10 - 10,5
E zesílený	100	100	-	70, 80	15 - 15,5

Pro tyto odolnosti byly vyráběny i ocelolitinové střílny. Protože ale zeslabených objektů a řopíků typu C bylo nakonec postaveno méně, než se předpokládalo (v Lužických horách žádný), byly tyto střílny použity i do objektů normální odolnosti (například objekty č. L1/260/A140, L1/261/A140 a L1/263/A160 až L1/265/A160 u kóty 511 Ostrý vrch) nebo dokonce do objektů zesílených (např. řopík číslo N2/27/A160 u kóty 611 Široký kopec). Pro postřelování potřebného prostoru bylo třeba někdy střílny různě vyklonit, což můžeme pozorovat například u objektů N2/50/A160 a N2/52/A160 u Všemil, nebo u řopíku č. M2/224/A160 u kóty 641 Suchý vrch, který má depresi pravé střílny. Od 26. července 1938 se mělo místo osazování vykloněných střílen používat střílen zvlášť pro ten účel vyrobených. Vyráběla se střílna, podle dobové terminologie označená jako střílna "speciální" (dnes někdy označovaná jako "velká"), která měla odměr +25°/-35° oproti normální střílně s odměrem jen ±20°. Ovšem i po tomto výnosu se střílny podle potřeby nakláněly. Speciální střílnu má osazenu např. objekt č. L1/262/A160 u kóty 511 Ostrý vrch.

Posádku dvoustřílnové pevnůstky tvořilo sedm mužů, posádku objektů typu E a D čtyři muži a v typu C měli být tři vojáci.

Důležitá byla za boje ventilace objektu, neboť při střelbě vznikají jedovaté plyny (především oxid uhelnatý - CO). V objektu byl při střelbě udržován ručním ventilátorem trvale přetlak, aby zplodiny střelby unikaly střílnou a hlavně výduchy ven z objektu. Při 32 otáčkách za minutu zajišťoval ventilátor výměnu vzduchu o objemu 800 m³/hod při přetlaku cca 5 Pa. Bez použití ventilátoru bylo nutno po chvilce střelby použít v objektu protiplynové masky. Ventilátor neobsahoval žádné filtry a v případě plynového útoku musela posádka objektu bojovat taktéž v protiplynových maskách. Ventilace objektů lehkého opevnění nebyla tedy do září 1938 uspokojivě vyřešena.

Pevnůstky vz. 37 byly většinou vyzbrojeny lehkými kulomety vz. 26, na důležitých směrech a pro daleké palby pak těžkými kulomety vz. 24, nebo novějšími těžkými kulomety vz. 37. Zbraně byly ve střílnách nainstalovány ve speciální lafetaci buď vz. 37 ze Zbrojovky Brno, nebo vz. 38 ze Strakonické zbrojovky. Do objektů se pak musely vejít kromě osobní výstroje a výzbroje osádky i další věci jako bedničky s granáty a kulometnou municí, sekera, pila, krumpáč, kosa, nádoba na vodu, zdravotnický a odmořovací materiál apod. Dle seznamu MNO-HŠ čj. 8124 ze dne 21.4.1938 měl inventář vybavení lehkých objektů (LO) na 60

položek.

Řešení aktivní protitankové obrany v linii řopíků spočívalo v roce 1938 plně na bedrech protitankových kanónů pěších pluků (kanóny ráže 37 mm vz. 34 a vz. 37), čímž došlo k paradoxní situaci, kdy kulometry měly větší stupeň ochrany než kanóny.

ŘOP si tento problém uvědomovalo a již v březnu 1937 vydal hlavní štáb čs. armády směrnici pro přípravu stanovišť zbraní proti útočné vozbě v lehkém opevnění s výkresy železobetonových kanónových objektů typu F a G. V červenci 1937 pak vznikl ještě typ H. Konstrukce těchto objektů nebyla z různých důvodů vyhovující a v celém čs. opevnění byl postaven jen jediný objekt typu G (u Opavy) a jediný typu H (v Bratislavě).

V létě 1938 byla ukončena projekce nového typu objektu pro kanóny proti útočné vozbě. Jednalo se o objekt typu K, který byl vyprojektován v pěti variantách. Dřevěná maketa K objektu byla postavena v červnu 1938 na střelnici v Brdech, jelikož se ale pro zkoušky nehodila, byl o měsíc později vybudován cvičný objekt K-3 v Ženijním zkušebním dvoře v Milovicích, kde se v září 1938 uskutečnily i kompletní střelecké zkoušky. Výsledky zkoušek byly pozitivní a proto se ŘOP rozhodlo okamžitě vypracovat detailní stavební plány a přikročit k výstavbě. Do kapitulace se však již nepodařilo žádný objekt vystavět a tak zůstaly nerealizovány i dva již vytyčené K objekty u Petrovic (úsek L2).

[Začátek](#)

4. Podrobnější informace o jednotlivých stavebních úsecích

Jednotlivé stavební úseky pohraničního opevnění v Lužických horách jsou názorně zakresleny v [přehledné mapě](#).

4.1. Úsek L1 Jítrava

Stavební úsek L1 začíná západně od kóty 534 Hřebeny a po jejím severním úbočí klesá do jižní části osady Horní Sedlo. Řopík č. 52/A160Z stojí přímo u kapličky, odkud pocházejí známé dobové fotografie (viz obr. 1 a 2). Z Horního Sedla vede linie stále více či méně podél červené turistické značky, severně od kót 490, 511 Ostrý vrch, 508, 545 Vysoká ke křižovatce hlavní silnice z Liberce do Děčína a odbočující silnice do Dolní Suché a Chotyně (viz obr 3). Za silnicí stoupá linie řopíků kolem Havraní skály a na severozápadním úbočí kóty 651 Jítravský vrch se měl úsek L1 napojit na sousední úsek K3 Dlouhá hora. V těchto místech ale nebyly objekty úseku L1 dokončeny (řopíky navazujícího úseku K3 též nebyly v této oblasti postaveny).

Úsek L1 stavěla firma K. Jarolímek ze Dvora Králové, které byl zadán 20.7.1938 a velitelem vojenského stavebního dozoru (VSD) byl škpt.p. J. Bledý. Z plánovaných 51 objektů bylo postaveno jen 45, ale pro všechny nepostavené objekty již byly připraveny výkopy včetně skořápek, které se ve velmi zachovalém stavu dochovaly podnes.

Firma Jarolímek podala na výstavbu pevnůstek velice nízkou cenu, o jejíž reálnosti měla vojenská správa pochybnosti a práce byly firmě zadány jen díky záruce České průmyslové banky. Práce, kterou firma odváděla, byla však značně nekvalitní. Vojenská správa předepisovala pevnost betonu minimálně na 450 kg/cm^2 (45 MPa), firmě se ale "podařilo" postavit značné procento pevnůstek pod touto hranicí a "rekord" u pevnůstky č. 60/A160, je pouhých 177 kg/cm^2 . V celém úseku se místy dochovaly střelecké průseky a okopy.

Cichechiliche Bunkerlinie

[Začátek](#)

4.2. Úseky L2 Petrovice a L3 Heřmanice

Řopíky úseků L byly číslovány od západu na východ, takže objekty č. 1 a 201 patří do stavebního úseku L3 a stojí vlevo od silnice Heřmanice - Krompach. Od této silnice vedla pevnostní linie úseku L3 na východ po jižním úbočí kóty 495,3 Kančí vrch přes kótu 515,3 Malý Sokol směrem na Petrovice. V lese mezi Petrovicemi a Malým Sokolem přechází stavební úsek L3 plynule v L2. Na rozhraní obou stavebních úseků je zajímavý lomený objekt č. L2/18a/A160, který byl do linie vložen dodatečně, je těsně po betonáži a stojí pár metrů před objektem č. L2/19/A180, který je šikmý. Sousední objekt č. 18 patří ještě do úseku L3 (L3/18/A140).

Přes jižní okraj Petrovic pokračují pevnůstky úseku L2 přes kóty 427,8 Petrovický vrch a 535,8 Liščí horu zhruba na severovýchod, kde u kóty 534 Hřebeny začíná stavební úsek L1.

Úseky L2 a L3 stavěla pražská firma Silsta a.s., které se podařilo postavit všechny zadané objekty. Firma si ale stěžovala, že na této stavbě utrpěla značné ztráty. Dnes je již těžké posoudit, zda to byla pravda, faktem ale je, že se firma hlásila i do dalších soutěží o opevňovací práce, takže to nemohlo být tak zlé.

4.3. Úseky M1 Mařenice a M2 Rousínov

Číslování řopíků v úsecích M bylo provedeno obdobně jako v úsecích L, tj. od západu na východ, takže popis průběhu linie pevnůstek začneme severně od železniční zastávky Jedlová, kde mezi kótou 665 Stožec a silnicí na Novou Hut' stojí první pevnůstky úseku M2 (číslo 1 v prvním a 201 ve druhém sledu). Linie řopíků z úseku M2 vede od Nové Huti na východ po severním úbočí kóty 702,5 Bouřný, přetíná silnici z Nové Huti do Horní Světlé nechávajíc před sebou kótu Malý Stoh. Dále pokračují řopíky po severním úbočí kóty 641 Suchý vrch a v osadě Trávník, místní části Hamr končí řopíky stavebního úseku M2 a plynule na ně navazují řopíky úseku M1. Z Hamru vede linie pevnůstek přes severní okraj obce Mařenice na kótu 536,4 Zámecký vrch a za ním u silnice Heřmanice - Krompach stavební úsek M1 končí.

Stavební úseky M1 a M2 byly v srpnu 1937 zadány k výstavbě firmě Josef a František Novákovi z Hradce Králové. Do zimy se firmě podařilo vybetonovat 29 pevnůstek, 14 ze začátku úseku M1, 13 ze začátku úseku M2 a dva objekty u osady Trávník. V zimě však ing. Josef Novák zemřel a firma musela od výstavby zbytku úseku odstoupit. Proto byly oba úseky 12. května 1938 znovu zadány k výstavbě, tentokrát pražské firmě ing. Belady. Ing. Belada dokončil do kapitulace všechny zadané objekty a to i přesto, že výstavba probíhala náročným terénem.

V prostoru Zámeckého vrchu jsou v pískovcových skalách vyryté nápisy a jména vojáků, kteří v roce 1938 měli hájit opevnění a naši zem proti německé rozpínavosti. Za všechny snad hovoří nápis "i život vlasti".

Patrně nejzajímavější osudy má řopík číslo M1/234/A180 u Mařenic, který henleinovci po vyklizení pohraničí československou armádou patřičně vyzdobili a při své triumfální cestě pohraničím se u něj zastavil i Adolf Hitler. Shodou náhod má tento řopík, jako jediný v celých Lužických horách, malou ochranu vchodu proti vodě (viz obr. 4, 5, 6 a 7).

Začátek

4.4. Úseky N1 Studený a N2 Všemily

Výstavba úseků N1 a N2 byla spolu se sousedním úsekem O1 Hřensko zadána v srpnu 1937 k výstavbě firmě Ing. Ludera ze Staré Boleslavi. V zimě 1937/1938 došlo k reorganizaci v členění jednotlivých stavebních úseků v této oblasti a to tak, že původní stavební úsek O1 byl přiřazen k úseku N jako úsek N2 Dolský mlýn - Všemily - Lipnice a původní úsek N nesl označení N1. Z původních čtyř úseků lehkého opevnění v prostoru Děčín - Ústí nad Labem (O1 až O4) zůstaly tak jen tři O1 až O3. Číslování řopíků v těchto úsecích se ale nezměnilo, takže úsek N1 (bývalý N) začíná řopíky číslo 1/A140 u osady Lipnice a v druhém sledu řopíkem číslo 201/A140, který však nebyl v srpnu 1937 zadán k výstavbě, i když byl plánován, ale o jeho osudu se mělo rozhodnout později. Číslování je od západu na východ. Číslování pevnůstek v úseku N2 (původní O1) navazuje na sousední úsek O2. Úsek N2 má číslování jednotlivých řopíků též od západu na východ.

Stavební úsek N1 začíná u osady Lipnice a končí pod kótou 662 Stožec u Nové Huti. Linie pevnůstek probíhá přes pole před obcí Studený, pokračuje po úpatí kóty 736 Studenec a dále přibližně východním směrem ke Křížovému buku. V tomto prostoru nebylo postaveno dvanáct objektů prvního sledu (13/A120 až 23/A120, pro některé z těchto řopíků byly však již zahájeny výkopové práce), čímž vznikla mezera v pevnostní linii dlouhá asi jeden kilometr. Za silnicí Líska - Chříbská pokračuje linie po severních svazích kót 649,9 Hřebec, 595 Malá Tisová a 692 Velká Tisová k Jedlovským rybníkům. Po překročení železniční trati v prostoru

nádraží Jedlová vystupuje linie přímo na kótu 679,3 Jelení skála a dále na jižní svah kóty 662 Stožec, kde navazuje úsek M2.

Stavební úsek N2 začíná u Dolského mlýna v soutěsce řeky Kamenice a končí u osady Lipnice. Nepatří tedy již do oblasti Lužických hor, ale pro úplnost je v našem přehledu uveden. Jedná se bezesporu o nejzajímavější z úseků, popisovaných v tomto článku. Prochází romantickým, těžko schůdným terénem a kromě LO vz. 37 typu C zde najdeme všechny verze řopíků (A, B, D a E). Po překročení říčky Kamenice a silnice Srbská Kamenice - Všemily vede linie po skalnatých svazích nad Chřibskou Kamenicí přibližně východním směrem k osadě Lipnice, kde navazuje na úsek N1. V linii je několik průchodných roklí, které jsou postřelovány ze skrytě umístěných objektů vz. 37 typu E.

V úseku N2 se podařilo firmě Ing. Ludera vybetonovat všechny řopíky, v úseku N1 byla situace složitější. Původně měl mít stavební úsek N1 143 řopíků, ale výstavba 36 řopíků byla odsunuta, takže zadáno bylo jen 107 řopíků. Všech 36 zrušených řopíků bylo z druhého sledu, který proto nebyl souvislý, ale zesiloval první sled na důležitých místech. O počtu řopíků zadaných k výstavbě firmě Ing. Ludera není v dostupné literatuře jednota. Podle pramenů [1] a [16] bylo zadáno k výstavbě jen 105 řopíků, dle archivních podkladů, které má autor k dispozici (příloha k čj.39.464/taj.3.odděl.1938) bylo zadáno 107 objektů. Rozdíl je způsoben tím, že jednotlivé prameny se neshodují v tom, zda řopíky číslo N1/204/A160 a N2/205/A120 byly zadány k výstavbě, nebo ne. Postaveno pak bylo 78 řopíků, z toho 58 v prvním sledu. Největší "zásluhu" na tom, že do září 1938 nebyl celý úsek dohotoven, má stavební firma, neboť pro svoji malou solventnost nebyla schopna tempo výstavby zrychlit a tak stavěla měsíčně průměrně pouhých deset řopíků v každém stavebním úseku. Firma stavbu značně podkalkulovala a v roce 1939 na ni okresní úřad v Brandýse nad Labem uvalil exekuci.

Pevňůstky v úsecích N1 a N2 jsou snad z turistického hlediska nejprůtlačivější svým umístěním, ale i jinde v Lužických horách lze nalézt krásné přírodní partie se skvěle zakomponovanými řopíky.

[Začátek](#)

5. Jednotky obsazující opevnění v září roku 1938 v prostoru Lužických hor

Prostor Lužických hor měl bránit litoměřický pěší pluk 2 Jiřího z Poděbrad spolu se strážními prapory SP XXII a SP XXIII. Tyto jednotky podléhaly 3. divisi, která sídlila též v Litoměřicích a velel jí div.gen. František Melichar. Celá divize pak podléhala II. sboru, který sídlil v Hradci Králové a velel mu div.gen. Josef Váňa.

Všeobecná mobilizace čs. branné moci byla vyhlášena v pátek 23. září 1938 ve 22.30 hod na základě § 23 branného zákona (první mobilizační den byla neděle 25. září 1938). Den před tím, 22. září, v 10.00 hod byl vydán rozkaz zaujmout ostrahu hranic a v 11.40 hod byl nařízen kryt hranic s plnou bojovou pohotovostí na hlavním obranném postavení a tedy i pro všechna opevnění. Československo mělo po skončení mobilizace ve zbrani 1.327.000 vojáků.

Po vyhlášení mobilizace podléhaly jednotky v severních a východních Čechách hraničnímu pásmu (HP) XII, které vzniklo z mírového II. sboru. Velitelství mobilizovaného II. sboru se pak stavělo v průběhu mobilizace a po dosažení pohotovosti se sborové velitelství zapojilo do systému obrany 28. září 1938. Mobilizovaný II. sbor měl ovládat území od prostoru Rtyně nad Bílinou na západě po Harrachov na východě, z jihu ohraničené řekou Labe. Lužické hory obsazovala v době mobilizace hraniční oblast (HO) 33 (původní mírová 3. divize). II. sboru byly kromě HO-33 podřízeny ještě 3. a 17. divise.

Dne 25. září 1938 byl zpravodajským oddělením štábu hlavního velitelství proveden rozbor situace, přičemž za nejnebezpečnější se považovaly vstříčné úderky ze severu na Liberec a z jihu z Dolního Rakouska na jižní Čechy. To vedlo k přijetí nástupového plánu VII upravené varianty XIII, spočívající v posílení československých vojsk v severních a jižních Čechách na úkor obrany severní a jihovýchodní Moravy, neboť se předpokládalo, že německé velení se již vzdalo myšlenky vstříčných úderů ze severu a jihu na Moravu. Výsledná sestava vojsk za mobilizace se tak často lišila od plánů. Tyto změny byly vyvolány především snahou uskupit síly tak, aby byly co nejlépe připraveny na souboj se silnějším protivníkem. Zásadní změny byly i v podřízenosti pěších pluků u II. sboru. HO-33 podléhaly ke 30. září 1938 pěší pluky 2, 94 a 155, zatímco podle plánů to měly být pěší pluky 2, 42 a 44.

Úkolem jednotek mobilizovaného II. sboru bylo setrvat co možná nejdéle na hlavním obranné postavení (HOP) v pohraničí. Při silném tlaku nepřítele ve směru na Českou Lípu a Mladou Boleslav se připouštěl ústup na druhé HOP - Liběchovskou příčku, ležící mezi Mělníkem a Jítravou. Zde měla být úporná obrana na místě. Při vysloveně nepříznivé situaci se předpokládal ústup na východní břeh řeky Jizery, v každém případě však měl být udržen prostor Polubný, tedy průsmyk mezi Jizerskými horami a Krkonošemi.

Pěší pluk 2 měl sídlo v Litoměřicích a čestný název Jiřího z Poděbrad. Za mobilizace bylo stanoviště velitele p.pl. 2 plk.pěch. Josefa Tomečka v obci Postřelná (jižně od Jablonného v Podještědí) a zde byl umístěn i prapor III/2. Prapor II/2 obsazoval linii opevnění zhruba od kóty 702,5 Bouřný po kótu 536,4 Zámecký vrch. Stanoviště velitele praporu bylo v obci Kunratice u Cvikova. Prapor I/2 obsazoval lehké opevnění zhruba od obce Polesí po kótu 789,7 Velký Vápenný. Stanoviště velitele bylo v obci Jítrava.

Strážní prapor XXII byl postaven 28. února 1938 a podřízen terezínskému pěšímu pluku 42. Velitelství praporu a 4. rota sídlily v Kamenickém Šenově, 1. rota v České Kamenici, 2. rota v Dolním Falknově (část obce Kytlice) a v Kytlicích, 3. rota ve Svoru, přičemž jedna četa byla umístěna v Nové Huti. Velitelem praporu byl mjr. pěch. Jan Žižka a prapor obsazoval lehké opevnění od Dolského mlýna po kótu 702,5 Bouřný. Dne 15. listopadu 1938 byl SP XXII začleněn jako IV. prapor do pěšího pluku 42.

Strážní prapor XXIII vznikl 28. února a byl podřízen pěšímu pluku 2. Velitelství praporu sídlilo v Markvarticích. Spolu s ním tu byla 2. rota bez jedné čety umístěné v Kněžicích a 4. rota (od 8.7.1938 se sídlem ve Lvové). 1. rota byla v Mařenicích a 3. rota v Rynolticích kromě jedné její čety ubytované v Polesí (část obce Rynoltice). Velitelem praporu byl pplk. pěch. Jindřich Písecký a prapor obsazoval lehké opevnění mezi prapory II/2 a I/2, tj. zhruba od kóty 536,4 Zámecký vrch po obec Polesí. Od 1. října byl prapor přidělen k p.pl. 2 jako jeho IV. prapor.

Spolehlivé a rychlé obsazení pevnůstek lehkého opevnění předpokládalo ubytování vojska v blízkosti pevnostní linie. ŘOP proto rozhodlo vybudovat na vhodných místech nové ubikace

pro osádky lehkého opevnění. Mezi Srbskou Kamenicí a Jítravou předpokládalo velitelství II. sboru počátkem léta 1938 vybudovat na dvě desítky ubytovacích chat, jejichž počet byl po detailním průzkumu redukován zhruba na polovinu. Až na jednu výjimku to měly být chaty jednotného typu - přízemní, částečně podsklepené budovy se sedlovou střechou, pro pobyt šedesáti mužů. Vojenské chaty u Všemil, Studeného, Mlýnů, Dolního Falknova, Horní Světlé a Naděje stavěl tesařský mistr Alois Pištora z Prahy za půldruhého milionu korun. Chaty u Mařenic a Heřmanic stavěla firma Ing. Belada, která zde stavěla opevnění a mohla proto výhodně použít již instalovaného strojního vybavení. Zbývající tři chaty u Polesí, Horního Sedla a Jítravy stavěl Dr. Ing. Wallerstein z Liberce za 944 tisíc korun. Vojenská správa požadovala, aby již v nadcházející zimě bylo možné v chatách ubytování.

Podstatně větší kasárna stavěla za 515 tisíc korun firma Ing. Stanislav Novotný z Hradce Králové. Jednalo se o dvě zděné budovy u Petrovic pro jednu rotu SP XXIII. Obě budovy ještě dlouho po válce využívali zemědělci, kdežto dřevěné chaty podlehly zkáze daleko rychleji a dnes po nich zbyly nanejvýš základy.

Vojenská správa měla též zájem najmout si turistickou chatu hraběte Kinského na kótě 736 Studenec a uzavřít z toho důvodu nedalekou rozhlednu. Příslušné smlouvy byly připraveny, ale k jejich podpisu již nedošlo.

[Začátek](#)

6. Výstavba překážek

Trasy lehkého opevnění měly být voleny tak, aby se co možná nejvíce využilo přírodních překážek. Tam, kde přirozené překážky nebyly, budovaly se překážky umělé, a to:

- lehké překážky (protipěchotní),
- těžké překážky (protitankové) kombinované s překážkami lehkými.

Protipěchotní překážky měly za úkol znesnadnit a zastavit postup nepřátelské pěchoty či jezdeckta v místech, která byla dokonale ostřelována palebnými zdroji, umístěnými v objektech lehkého opevnění, a tím zesílit hodnotu tohoto opevnění.

Standardní překážky proti pěchotě, tzv. lehké překážky, byly tvořeny několika řadami železných překážkových kolíků o průměru 20 mm s jedním až třemi oky (soudobě neoficiálně označované jako "prasečí ocásky"). Tyto kolíky byly upevněny v betonové patce 200x200x400 mm zakopané v zemi a byly vypleteny ostnatým a hladkým vázácím drátem. Šířka takové překážky byla v lehkém opevnění, podle počtu řad, 2 až 7 metrů.

V kritických dnech po vyhlášení mobilizace byly části úseků s nehotovými protipěchotními překážkami doplňovány improvizovanými překážkami na dřevěných kůlech stavěnými vojskem.

Jako těžká protitanková překážka byla v linii lehkého opevnění použita převážně tzv. překážka typu C, tj. dvě řady ocelových rozsocháčů s jednořadou lehkou překážkou uprostřed. V méně ohrožených úsecích (v Lužických horách všude) se pro nižší finanční náročnost používala překážka "C" redukováná o jednu řadu rozsocháčů (viz obr. 8). Rozsocháč byl nejúspěšnější protitankovou překážkou druhé světové války a v zahraničí byl

znám pod názvem "Český ježek" (nezaměňovat se železobetonovým ježkem). Používá se ostatně dodnes. Šířka překážky "C" byla 4,6 metru a na 100 metrů délky byla potřeba 112 rozsocháčů a 66 jedno- a dvouokých železných překážkových kolíků.

Protitankových příkopů se v liniích lehkého opevnění používalo jen výjimečně. Bylo je však třeba situovat tak, aby se nestaly krytem např. pro nepřátelské tanky před palbou vlastních zbraní, ani krytem nepřátelské pěchotě. Proto musely být příkopy v celé své délce postřelovány z objektů lehkého opevnění. Jako těžké překážky se též využívaly břehy potoků či hrází.

Organizace výstavby překážek v Lužických horách vypadala následovně:

Tabulka č. 3, zpracováno dle [1]

úsek překážek	úsek LO	prostor	délka překážek v [km]		datum zadání	stavební firma	velitel VSD
			PP	PT			
I.	O1,2, N1,2	Děčín- Hřensko-Nová Huť	22,4	2,3	2.7.1938	L. Ludera, Stará Boleslav	škpt.p. J. Calábek
II.	M, L	Nová Huť- Jítrava	23,9	3,1	10.6.1938	K. Pauer, Louny	škpt.p. O. Pinkas

Za mobilizace nebyly překážky v prostoru Lužických hor zcela dohotoveny, ale přesto se pozornému turistovi podaří najít v předpolí pevností linie po výstavbě překážek stopy. V lesích se dodnes dají nalézt zapomenuté prasečí ocásky, nebo jejich zbytky. Mnoho fotografií se dochovalo z okolí Křížového buku. Zde jsou dvě z nich: komunikace u Křížového buku přehrazená zátarasy (obr. 9) a stejné místo již po obsazení nacisty (obr 10).

Začátek

7. Závěr

Tento článek nemohl a ani neměl v úmyslu vyčerpávajícím způsobem popsat opevnění a jeho dějinné osudy v prostoru Lužických hor. Podrobný popis událostí spojených s výstavbou opevnění a jeho historií až do dnešních dnů je totiž námětem na celou knihu, které se snad ještě dočkáme.

Dalo by se psát též o současném stavu opevnění, o romantických zákoutích, o dochovaných střeleckých i pozorovacích průsecích, spojovacích zákopech i o pozůstatcích po překážkách. Všechny tyto věci pozorný poutník při svých toulkách Lužickými horami objeví, i když valem ubývají. Zubem času i lidskou činností pomalu mizí jak průseky tak, i zákopy, ale i jiné terénní relikty z konce třicátých let, z období, kdy národ chtěl bojovat za svou nezávislost. Betonové pevnůstky však přetrvávají věky a svými dnes již slepými střílnami stále míří do směrů, odkud měl před lety přijít nepřítel. Vojáci v opevnění si mnohokrát slibovali, že přes ně Němci neprojdou. Slova jako vlast, národ či čest dnes v době konzumní společnosti znějí jinak než v době, kdy v pohraničních horách naší vlasti, Československé republiky, budovali naši dědové betonovou hráz proti německé rozpínavosti. Bohužel jejich práce byla zbytečná. Zradou našich politiků i západních "spojenců", Anglie a Francie, se ze střílen pevností nikdy neozvaly československé zbraně, aby zastavily pronikající agresory. Vojáci Československé republiky nemohli splnit svoji přísahu vlasti, a na začátku října 1938 museli potupně bez boje opustit pohraniční hory a města. Hanebná mnichovská zrada se nesmazatelně zapsala do jejich duší a komplexu z této zrady jsme se dodnes zcela nezbavili.

Od mnichovské konference pak trvalo téměř sedm let, než byla obnovena Československá republika, republika, která dnes již bohužel opět neexistuje. Koncem září roku 1938 bylo však za tento dnes již neexistující stát odhodláno bojovat více než milion mužů mobilizované Československé armády. Armáda byla připravena bránit vlast, ovšem politici u nás i na západě rozhodli jinak. Je nutné si uvědomit, že armáda ČSR nebyla poražena. Zbabělci ve vládě doma i na západě jí nedovolili bojovat za vlast, za republiku a za demokracii proti německému barbarství.

ACTA EST FABULA

Zájemcům o bližší seznámení s čs. opevněním doporučujeme publikace uvedené v seznamu použité literatury, především [1] a [6]. Informace o československém opevnění lze získat i na internetu. Kupříkladu souhrnné informace o opevnění jsou uvedeny na adrese <http://www.vojenstvi.kvalitne.cz/souhrn/index.htm>. Řada odkazů na stránky s opevněním je pak k dispozici na adrese <http://www.geocities.com/Athens/Forum/8414/Links.html>. Pěkné a zajímavé jsou i stránky <http://www.vojenstvi.kvalitne.cz/>, na kterých je též velké množství odkazů na jiné stránky s tematikou našeho opevnění. Jsou zde uvedeny i poznatky o opevnění v sousedství Lužických hor, o opevnění v Jizerských horách a na Liběchovské příčce.

Jednotky SOS ve Šluknovském výběžku v roce 1938

Napsal PaedDr. Jindřich Marek

...Pro rozlehlost úseku a velmi obsáhlou tajnou korespondenci, kterou musí velitel SOS osobně konati (nemá přiděleného důstojníka), nemůže konat tak často prohlídky. Stravování je dobré, ale pár družstev je vzdáleno příliš od osad. Ubytování: 16 družstev žije pod stany, ostatní jsou ubytována v budovách, srubech či dřevěných boudách.

Příslušníci jsou již značně vyčerpáni. Směna za ně není. Počasí je špatné a družstva mají malé počty. Převážně jde o finanční stráž. Příčinou vyčerpání je neustálé střídání cyklu - 8 hodin služba - 8 hodin pohotovost a 8 hodin odpočinek. Kromě toho jen 1 x za 8-9 dní /podle počtu členů v družstvu/ se mohou příslušníci SOS převléci, vykoupat a vyřídit osobní věci...

(Úryvek ze situační zprávy velitele praporu SOS Liberec ze dne 25. července 1938)

*Na našich hranicích stojí stále stráž,
nečekej Adolfe, nás se nedočkáš!
Nečekej, jdi už spát, nech si o nás zdát.
Přijď Adolfe časně zrána, uvítá tě z děla rána,
budem mašírovat.*

*Pojď s námi Ádo zlatý mašírovat,
ať také něco užiješ,
až budou bomby z nebe padat,
ať také jednu dostaneš.*

*Dostaneš ji do hlavy, žádný ti ji nespraví,
pak bude celá třetí říše koukat, jak umí Češi bojovat.
Dostaneš ji ze dvou stran, poženem tě za Jordán,
pak bude také Mussolini koukat, jak umí Áda utíkat...*
(Úryvek z oblíbené písně příslušníků SOS ve Šluknovském výběžku, kterou zpívali na nápěv vojenského šlágru "Pojď s námi, holka zlatá, mašírovat".)

Následující text, který je fragmentem autorovy připravované obsáhlé publikace Hraníčářská kalvárie, si klade za cíl seznámit čtenáře alespoň stručně s třemi nejdůležitějšími momenty ze života pohraničních jednotek Stráže obrany státu (SOS) ve Šluknovském výběžku v tragickém roce 1938:

1. zaujetí bojové pohotovosti jednotek SOS v noci z 20. na 21. května 1938,
2. nástin rozpadu sestavy jednotek SOS ve Šluknovském

výběžku 22. září 1938, který byl způsoben zprávami o kapitulaci Hodžovy vlády a zradou všech tří okresních hejtmanů a velitele roty SOS Varnsdorf četnického nadporučíka Jansy,

3. charakteristika činnosti zbytků jednotek SOS před linií lehkého opevnění strážního praporu XXII ve dnech od 23. září do 3. října 1938, kdy po mnichovském diktátu začal jejich ústup na demarkační čáru (= nové hranice zmrzačené republiky).

Vzhledem k výše uvedené skutečnosti zde proto není rozváděna příprava, výcvik, úkoly a charakter jednotek SOS, ani zde nejsou popisované události zasazovány do širšího politického kontextu tohoto období. Rovněž zde nejsou popsány operace čs. armády před linií lehkého opevnění, přestože např. známý výpad I. praporu pěšího pluku 47 na Varnsdorf 23. září 1938 podporovalo na pravém křídle ve směru Nová Huť - Lesná - Dolní Podluží několik družstev SOS z předchozího dne rozbité 3. roty SOS Varnsdorf. Nedostatek místa zde také neumožňuje detailní rozbor konfliktů mezi veliteli SOS a čs. armády po 22. září - především potom skandální nepochopení situace hraničářských jednotek po Mnichovu ze strany velitele mobilizační 3. pěší divize brigádního generála Františka Jelínka v hlášení "Armáda 1938", které sepsal 13. února 1939.

I

V noci 20. května 1938 jsem měl službu na celnici u hranic. Náhle jsem byl odvolán na naše oddělení finanční stráže. Nevěděl jsem, co se děje. Cestou na mne někdo na ulici zvolal: "Stůj, heslo!". Říkám překvapeně: "Tady je hlídka finanční stráže. Co se děje?". Předemnou se objevil místní český učitel ve vojenské uniformě s puškou se vztyčeným bodákem...

Na Bundeshöhe (kóta 414 - pozn. JM) nad městečkem zatím již naši budovali bojové stanoviště SOS. V boudě, v starém kuželníku, si udělali pryčny, ve stráni zakopali kulomet a rouru od kamen v křoví zamaskovali z hecu jako polní dělo. Největší změny nastaly ráno. Henleinovci. Moc je to zaskočilo. Chodili nejistí jak zmoklé slepice. Kdepak byla jejich obvyklá zpupnost. Najednou dokonce všichni uměli i česky...

(Ze vzpomínek bývalého dozorce finanční stráže v Dolní Poustevně Josefa Mately)

Po vyhlášení poplachu jsme my ženatí finančníci poslali ihned své rodiny do vnitrozemí. Z toho jsme měli potom ovšem velké nepříjemnosti u nadřízených úřadů! Že prý děláme paniku, evakuací rodin prozrazujeme pohotovost atd. Fakt, že manželky

důstojníků a vyšších státních úředníků byly také evakuovány, nikoho ale nezajímalo. My měli být obětním beránkem. Nikoho již ale nenapadlo, že starost o rodinu v bojovém pásmu se snižuje naše akceschopnost, protože nacisté či henleinovci mohli naše ženy a děti použít jako rukojmí...

(Ze vzpomínek bývalého vrchního respicienta finanční stráže v Rožanech u Šluknova Václava Loudy)

V noci z 20. na 21. května 1938, kdy československá vláda poprvé v roce 1938 vyhlásila pro strážce hranic bojovou pohotovost na celém území republiky, patřil prapor SOS Liberec mezi 30 praporů Stráže obrany státu, které byly zřízeny v říjnu 1936 ve všech pohraničních oblastech tehdejší republiky. Jeho velitel, podplukovník pěchoty František Kruliš, neměl lehkou velitelskou pozici. Obvod jeho praporu, který měl 10 rot se 119 družstvy SOS (č. 51 - 170), zahrnoval totiž tehdejší politické okresy Šluknov, Rumburk, Varnsdorf, Česká Lípa, Jablonné v Podještědí, Dubá, Mělník, Mnichovo Hradiště, Turnov, Liberec, Frýdlant a Jablonec nad Nisou.

Páteří jeho praporu z řad jednotlivých složek SOS (finanční stráž, četnictvo, státní policie, vojenské posily) byli příslušníci finanční stráže na 51 odděleních FS. Řídit činnost družstev deseti rot od Jetřichovic až po Harrachov jen písemně, s pomocí nespolehlivého telefonu či motospojky nebyla žádná maličkost, i proto, že "štáb" pplk. Kruliše se pohyboval v počtu 3-5 mužů. To vše podtrhoval fakt, že do bytu pplk. Kruliše (vzdáleného 3 km od velitelství praporu v budově libereckého okresního úřadu) nebyl přes časté urgencye zaveden telefon. Místo toho však v květnu 1938 některá družstva SOS obdržela poštovní holuby z mateřského holubníku libereckého pěšího pluku 44...

Největším velitelským problémem bylo potom samozřejmě vzhledem k umístění velitelství praporu velení nad jednotkami SOS na vzdáleném levém křídle ve Šluknovském výběžku.

Výběžek byl rozdělen do tří rotních obvodů. Západní část za linií Hraniční vrch - Botzen - Špičák zajišťovala 1. rota SOS Hanšpach (dnešní Lipová) pod velením inspektora FS Františka Plška, který v době pohotovosti měl velitelství na četnické stanici ve Velkém Šenově. Rotu tvořila družstva SOS č. 51 - 60 v Brtníkách, Mikulášovicích (2), Vilémově, Dolní Poustevně (2), Lobendavě, Severní, Lipové a Velkém Šenově.

Střed výběžku střežila 2. rota SOS Rumburk s velitelem inspektorem FS Čeňkem Uřešem, který měl stanoviště na radnici v Krásné Lípě. Jeho rota měla 12 družstev (č. 61 - 72), které tvořili příslušníci SOS ve Šluknově (2), Rožanech, Fukově, Království, Jiřikově (2), Filipově, Aloisově, Horním Jindřichově a Rumburku (2).

Zbývající část, zahrnující varnsdorfský okres a prvky SOS z Krásné Lípy spadala pod 3. rotu SOS četnického nadporučíka Jansy. Šlo o družstva č. 73 - 80 z Krásné Lípy, Studánky, Dolního Podluží a Varnsdorfu, která v době pohotovosti zesilovala

mobilizovaná družstva SOS až z Mělníku, Mimoně a České Lípy (č.145-147).

Levým sousedem "výběžkové sestavy" SOS bylo 35. družstvo SOS Jetřichovice z litoměřického praporu. Družstvu velel vrchní respicient FS Antonín Foret. Šestnáct mužů vrchního respicienta Františka Duška z družstva SOS z Lesné na bojovém stanovišti ve výšce 750 metrů nad mořem u hraničního kamene 3/14 poblíž vrcholu Luže asi 300 metrů od hranic v improvizované chýši v mlze, dešti a ranních mrazících v květnu 1938 patřilo již k 4. rotě libereckého praporu SOS a tvořilo potom pravého souseda hraničářů ze Šluknovského výběžku.

Výběžkové rotě po vyhlášení bojové pohotovosti kromě budování zátarasů na komunikacích, střežení hraničních přechodů a bojových úkolů v předem vybraných ohniscích obrany měly na starosti i několik objektů, určených k zničení pomocí výbušnin. Jejich destrukcí se měly značně narušit manévrovací možnosti nacistické armády v předpolí linie opevnění čs. armády v Lužických horách.

Největším problémem při vybavení zdejších jednotek SOS v květnu byl nedostatek pušek, kdy si pplk. Kruliš musel vypůjčit 100 pušek vz. 24 od pěšího pluku 44, protože čerstvě přijatí příslušníci finanční stráže přicházeli v oněch dnech na svá nová služební působiště vinou nadřízeného ministerstva financí většinou beze zbraní!

Jednotky SOS ve Šluknovském výběžku přesto svůj první těžký úkol zvládly v mezích svých možností opravdu rychle. Například četa SOS z Krásné Lípy obdržela rozkaz k pohotovosti 21. května 1938 v 01.00 hod. Stáhnutí běžných strážních služeb finanční stráže, svolání, vystrojení a vyzbrojení vojenských posil z řad záložníků, kteří bydleli až 3 km od sebe, a zaujetí 10 km vzdáleného bojového stanoviště u hřbitova v Jiřetíně bylo dokončeno v 04.30 hod. Celý uzávěr Šluknovského výběžku před linií lehkého opevnění, včetně podminování určených mostů a hrází, bylo ukončeno o deváté hodině ranní ¹⁾.

V Brtníkách střežilo družstvo SOS č. 51 respicienta FS Josefa Brože 116 kg trhavin adjustovaný 42 metrů dlouhý železniční most nad státní silnicí Mikulášovice - Rumburk. Družstvo SOS č. 54 respicienta Karla Havla ve Vilémově odpovídalo potom s pomocí 115 kg trhavin za případné zničení silničního nadjezdu a 190 m dlouhého železničního viaduktu. Zvláště zničení druhého objektu, podminovaného dozorcem FS Bohuslavem Brýdlem, by nacisty jistě nepotěšilo.

V Lobendavě družstvo SOS č. 57 bojově sice zajišťovalo především hraniční přechod u celnice, ale uprostřed obce mělo tzv. roznětovou hlídku respicienta FS Josefa Holavy, která střežila 180 kg trhavin podminovaný silniční most. Na silnici Sohland - Šluknov střežili rožanští hraničáři z družstva SOS č. 62 dokonce dva silniční můstky na silnici od hranic ke Šluknovu - oba plné 240 kg výbušnin. Jejich kamarádi ze šluknovského družstva SOS č. 63 připravili se 100 kg trhavin za pomoci vojenských ženistů k

výbuchu silniční most u šluknovského koupaliště. Stejný úkol splnili se stejným množstvím výbušnin i příslušníci družstva SOS č. 65 z Království poblíž železniční zastávky Valdek. Další podminovaný objekt, železniční podjezd na silnici Neugersdorf - Rumburk střežilo družstvo SOS č. 69 z Aloisova. Mnoho dalších objektů bylo připraveno k explozi v samotném předpolí linie lehkého opevnění čs. armády a na jejich ostraze se podílely tzv. roznětové hlídky SOS i čs. armády²⁾. Mimo to již delší dobu byly na všech důležitých hraničních přechodech dobudovány stálé ženíjní prostředky: pancéřové závory v železobetonových blocích s výhybnými zídками a zabetobovanými kolejnicemi po stranách, vedlejší přechody v lesích potom zatarasily traverzy zalité v betonu.

Úkol tří rot SOS ve výběžku po zaujetí pohotovosti byl tedy jasný: střežit státní hranice a v případě útoku německé armády proti Československu na vybraných stanovištích vést určitou dobu obranný boj na zdrženou a při ústupu zničit adjustované objekty na komunikacích. To vše mělo, za předpokládaných vysokých ztrát družstev SOS, zastavit krátce wehrmacht, aby mohla československá armáda zaujmout bojovou pohotovost ve svém hlavním obranném pásmu. Zbytek příslušníků SOS potom mohl ustoupit po předem naplánovaných ústupových cestách za linii armádního opevnění, kde měli být zařazeni do její bojové zálohy. Ústup družstev SOS ze Šluknovského výběžku však byl víceméně jen teorií. Výběžek byl pastí, z které uniknout bylo velice těžké. Otázkou zůstával také přesun přes linii opevnění. Uzavírací palba kulometů z pevnůstek a přehradná palba děl a minometů v případě přilnutí německé armády k linii opevnění by byly dalšími překážkami i pro ustupující hraničáře ze ztracených vart u Studánky, Fukova, Brtníků, Lobendavy či nejvzdálenějšího Severní.

Přesto "sosáci", jak se tehdy často familiárně říkalo příslušníkům SOS, brali v drtivé většině svůj hořký úděl odpovědně a byli ochotni se plně obětovat pro splnění svých náročných úkolů. Všechny tyto přímočaré vojenské plány však prakticky vůbec nepočítaly s henleinovskou pátou kolonou³⁾ stejně jako s nerozhodným politickým chováním československých vládních orgánů. Květnovou pohotovostí byla navíc dosud přísně utajovaná sestava SOS ve Šluknovském výběžku zákonitě rozkryta.

K 18. červnu 1938 potom došlo k částečnému odvolání pohotovosti a k 20. červnu 1938 byla do civilu propuštěna většina vojenských posil SOS. Již dříve byla převedena značná část četnictva zpět k rezortní bezpečnostní službě, protože zeslabením četnických stanic na minimální počty byly pohotovostí SOS paradoxně uvolněny ruce henleinovcům v obcích a městech. A tak pohotovost dále drželi prakticky již jen příslušníci finanční stráže. Jejich nesnadnou službu v polních podmínkách ztížil i fakt, že výnosem ministerstva vnitra z 2. července 1938 přestala SOS podléhat ministerstvu národní obrany a přešla opět do "mírové" pravomoci ministerstva vnitra. S tím přichází i řetěz stále více

demoralizujících nařízení a rozkazů, usnadňujících rozvratnou činnost henleinovské páté kolony. K obnově bojové pohotovosti všech příslušníků SOS potom došlo až 14. září 1938.

V těchto rozhodujících okamžicích po mnoha týdnech vyčerpávající pohotovosti však dopadly navíc na obětavé hraničáře další nečekané údery, proti kterým nedostali odpovídající možnost protiúderu...

II

Když začal v Praze všesokolský slet, jela tam také delegace sokolů z Dolní Poustevny. Když projížděl vlak s nimi kolem našeho strážního stanoviště, podařilo se kolegovi Ornetovi za pomoci tyče dostat do vlaku kytici s lístkem "Hraničáři zdraví Prahu."

Když za několik dní se večer v rozhlase ozval pozdrav "Sokolský slet zdraví věrné hraničáře na Šluknovsku!", bylo to pro nás krásné povzbuzení, útěcha i vědomí, že i v Praze o nás vědí. Jinak to však bylo podivné léto, které nevěstilo nic dobrého.

S přicházejícím létem však také opět stoupl sebevědomí henleinovců. Nám příslušníkům družstva SOS ve Velkém Šenově začali provokativně zakazovat koupání v rybníce. Po Čechách se prý koupat nebudou. Vrcholem jejich zhovadilosti byl incident před šenovským zelinářstvím, kde ordneři poplivali v kočárku mého jednoletého syna! Vzpomenu si na to vždy, když někdo z našich lidí začne diskutovat o přísném odsunu "nevinných" Sudeťáčeků zlými Čechy po roce 1945...

(Ze vzpomínek respicienta finanční stráže Antonína Fukárka)

Do Varnsdorfu jsme na oddělení finanční stráže Varnsdorf VII přišli v šestatřicátém roce. Dva roky tam uběhly jako voda a potom přišlo září 1938. Bylo mi jedenáct let a než jsme odtud s maminkou a malou sestrou museli utéct, zůstalo mi v paměti několik dramatických obrazů.

Vzpomínám si na napjaté tváře financů u rádia, které hlásilo, že všude v pohraničí je klid. Před naší celnicí však zatím řval obrovský zpoza ozbrojený dav henleinovců s pochodněmi, bubny a píšťalami. Táta tehdy přinesl s dozorci Kozlem a Bernardem do obýváku na stůl lehký kulomet a hlaveň zasunuli do škvíry dřevěných žaluzií.

Tenkrát to ještě skončilo jen kraválem, ale o deset dní už henleinovci zavraždili dva tátovy podřízené Jana Teichmana a Václava Kozla. Mirka Bernarda vážně postřelili a zajali.

Táta potom s dalšími svými kluky z finanční stráže provedli z Lužických hor odvážný výpad do henleinovci obsazeného města a Bernarda i s jeho statečnou ženou osvobodili. Takové kousky mu však nemohli náckové odpustit a tak můj táta pozdější nacistickou okupaci zákonitě nemohl přežít..."

(Ze vzpomínek Františka Marvana, syna inspektora FS, který v roce 1943 zemřel na následky nacistického trýznění.)

Známý Hitlerův rozhlasový projev 12. září 1938 coby signál pro masové výtržnosti henleinovců a jejich pokus o puč v českém pohraničí, na které musela československá vláda reagovat 15. září vyhlášením stanného práva i pro tehdejší okresy Šluknov, Rumburk a Varnsdorf, ukázaly jednotkám SOS v plné nahotě jejich takřka bezvýchodnou situaci.

To nejhorší však přišlo ve středu 21. září 1938 odpoledne, když pražský Radiojournal oznámil, že československá vláda agrárního premiéra Milana Hodžy přijala na základě nátlaku "spojenecké" Velké Británie a Francie hitlerovské požadavky na odstoupení rozsáhlých pohraničních oblastí ve prospěch nacistického Německa!

V Praze a v některých dalších velkých městech českého vnitrozemí vypukly sice masové demonstrace nesouhlasu, které vedly nakonec k rychlému odstoupení vlády, ale v izolovaném šluknovském výběžku zůstali demoralizovaní a vyčerpaní hraničáři z jednotek SOS bez potřebných informací při trvalé platnosti striktních rozkazů ministerstva vnitra, zakazujících použití střelných zbraní proti henleinovcům i vojenskou pomoc při znovuobsazení ztracených celnic a četnických stanic blízko hranic. Henleinovci, zformovaní na německém území do jednotek tzv. Sudetendeutsche Freikorps, sice ráno ve čtvrtek 22. září 1938 granáty napadly celní úřad Varnsdorf II a v labyrintu Labských pískovců přepadli v úseku Černá brána družstvo SOS č.61 (šluknovští četníci a vojenské posily SOS od dělostřeleckého pluku 104), při čemž vážně zranili dva české vojáky, ale již během dopoledne změnili taktiku a proti demoralizovaným a nedostatečně informovaným družstvům SOS vystoupili s účinnější formou masových demonstrací s pomocí zfanatizovaného civilního obyvatelstva.

Za této situace začali navíc s henleinovci ochotně spolupracovat všichni tři nejvyšší českoslovenští státní úředníci - okresní hejtmani. Nejagilnější z nich byl hejtman ve Šluknově JUDr. František Machek, který se například osobně zúčastnil likvidace stanovišť SOS v Rožanech a u šluknovského koupaliště, kde donutil v doprovodu houfu ozbrojených henleinovců z pozice svého úřadu příslušníky SOS ke kapitulaci. Jeho aktivita šla ještě dále, když telefonoval veliteli roty SOS Rumburk a žádal ho, aby stáhl své jednotky z hranic. Za to se mu dostalo od šluknovských henleinovců děkovného dopisu. Po návratu do Prahy byl potom tento jasný zrádce povýšen na vrchního radu politické správy a zaměstnán na prezidiu zemského úřadu. Za nacistické okupace o se ovšem Machek přihlásil, ač syn české matky, k německé národnosti a přidal definitivně k nacistům ⁴⁾...

Dalším renegátem v českém táboře ve Šluknově se stal i přednosta státní policejní expozitury Weis, člen Národní jednoty severočeské a místopředseda místní organizace republikánské

(agrárnické) strany, který se dal henleinovcům k dispozici s tím, že je prý Němec z Brna. V klidných dobách Masarykovy republiky to ovšem "český hraničář" Weis zřejmě nevěděl...

Varnsdorfskou rotu SOS potom paralyzoval její velitel četnický nadporučík Jansa, který se po Mnichovu stal příslušníkem říšskoněmeckého četnictva. Výsledky činnosti těchto zrádců byly katastrofální...

Z 1. rotu SOS bylo i s velitelem rotu zajato a do Německa odvečeno 149 mužů (61 příslušníků finanční stráže, 7 četníků, 46 záložníků a 35 vojenských posil SOS z řad aktivních vojáků) a z výběžku za linii lehkého opevnění čs. armády se podařilo uniknout za dramatických okolností, zpravidla bojem, jen torzu družstev SOS z Brtníků, Dolní Poustevny, Velkého Šenova a jednomu příslušníkovi finanční stráže z Lobendavy.

Podobná situace byla i u 2. rotu SOS, kde bylo i s velitelem rotu zajato 80 mužů (41 příslušníků finanční stráže, 4 četníci, 28 záložníků a 7 vojenských posil SOS z řad aktivních vojáků). Pod ochranou zbytku rumburského III/42. praporu se sice podařilo z výběžku ustoupit družstvům SOS z Aloisova, Filipova, Rumburku a Jiříkova, zajato však bylo na hranicích izolované družstvo SOS v Horním Jindřichově a do pásma linie lehkých opevnění v Lužických horách se podařilo po dramatickém ústupu uniknout jen torzům družstev SOS ze Šluknova, Fukova, Království a trojici příslušníků finanční stráže z Rožan.

Zde stojí za zmínku pro ilustraci poměrů ve výběžku i zánik pětičlenného velitelství rotu SOS, které bylo umístěno na náměstí uprostřed tehdy téměř sedmitisícové Krásné Lípy. Velitel rotu inspektor FS Čeněk Ureš byl onoho dne zrádcem Jansou úmyslně informován, že ve Varnsdorfu je klid.

Zůstal proto zatím na svém stanovišti s telefonistou dozorcem FS Václavem Plačkem, svým řidičem z řad vojenských posil SOS a četnickými strážmistry Františkem Dočekalem a Václavem Profousem. Ve 12.30 dostal navíc slib z linie lehkého opevnění, že dostane pomoc dvou tanků, popřípadě ho vezme v ochranu oddíl z rumburské posádky. O půl hodiny však začali Ureš s Plačkem pro jistotu pálit tajné spisy. To již byla radnice na náměstí obklíčena stovkami zfanatizovaných henleinovců, mezi kterými byly vidět i uniformy německých SA! Brzy na to vnikli ozbrojení ordneři a SAmani do budovy a pětici příslušníků SOS zajali.

U 3. rotu SOS bylo zajato 78 mužů (27 příslušníků finanční stráže, 10 četníků, 37 záložníků a 4 vojenské posily SOS z řad aktivních vojáků). Kompletně byla zajata družstva SOS č. 73 ve Studánce (18 mužů) a č. 75 na celnici Varnsdorf II (24 mužů). Zranitelná byla zvláště družstva SOS č. 145 - 147 z České Lípy, Mimoně a Mělníka. Ta spolu s četnickým pohotovostním oddílem ze Slovenska (80 mužů) byla v neznámém prostředí dobrým cílem pro henleinovce. Na rozdíl od četnického pohotovostního oddílu, který byl ve Varnsdorfu celý zajat a odvečen do Německa, se však tato družstva SOS z části zachránila ústupem k jednotkám čs. armády. Z varnsdorfského úseku ustoupila i další dvě družstva, při

čemž družstvo SOS č. 76 z oddělení finanční stráže Varnsdorf VII bylo v Dolním Podluží ze zálohy napadeno henleinovci. Jejich útok svými životy zaplatili dvaadvacetiletý respicent FS Jan Teichman a osmadvacetiletý dozorce FS Václav Kozel. Další hraničář dozorce FS Miroslav Bernard byl těžce postřelen a zajat. Bojem ustoupila na Tolštejn před nebezpečím obklíčení po čtvrté hodině i četa SOS vrchního respicenta FS Josefa Střihavky, jejíž jádro tvořila oddělení FS z Krásné Lípy a Dolního Podluží a která byla potom večer stažena na železniční stanici Jedlová, kdy jako polní stráž zanechala v sedle mezi Jedlovou a Tolštejnem 4 muže s lehkým kulometem vz.26 a granátometem, který tvořil zcela ojedinělou zbraň ve výzbroji jednotek SOS v tomto úseku ⁵⁾. Bilance "černého čtvrtku" 22. září 1938 ve Šluknovském výběžku byla neradostná. Druhý den hlásil velitel praporu SOS Liberec, že ve výběžku ztratil dokonce 432 mužů - 201 příslušníků finanční stráže, 26 četníků a 205 vojenských posil, kteří měli skončit v německém zajetí. Teprve v dalších dnech se však konečně podařilo udělat přesnější přehled (viz uvedená bilance rot SOS a také závěrečná poznámka).

III

Služba polních stráží SOS před opevněním nebyla lehká. Rovněž důstojníci se o nás příliš nestarali. Naše družstvo SOS z dnešní Lesné střežilo, izolováno vysoko v lesích, prostor před pevnostkami již od května. Neměli jsme zde možnost stravování. Pouze u vojáků by to šlo, ale velitel posádky na Nové Huti tenkrát odmítl nás u nich stravovat. Vyhověl nám však kuchař. Ovšem za úplatek...

V září na Novou Huť, to jsme již byli přímo součástí armádní sestavy, jezdilo i hodně různých "pozorovatelů". Jednou přijeli dva Angličané a vymohli si návštěvu území před linií armády. Byl jim přidělen jako průvodce dozorce Štěpán Horáček z našeho oddělení.

Byl to dobrý voják, ale rozhodl se pověstně klidné Angličany připravit o klid. Zavedl je do prostoru pod palbou Freikorpsu, odkud se odplížili až za soumraku. Konečně mohli páni z Anglie vidět, co je to české pohraničí...

(Ze vzpomínek bývalého dozorce finanční stráže Františka Ptáčníka)

Ráno v sobotu 1. října 1938 nás na polní stráž u železničního strážního domku u Rybníště přepadl silný oddíl sudeťáckého Freikorpsu. Přijel na třech nákladních autech. Ordnerů bylo alespoň padesát. Nás bylo deset, financové z Království a Šluknova. Větší část našeho družstva byla za drážním domkem,

menší část byla na druhé straně silnice. Náš kulomet donutil útočníky, aby se kryli. Poschovávali se za auta, do příkopu nebo za domky ve vesnici. Jejich palba, třebaže nebyla příliš přesná, stále sílila. Vybuchly první ruční granáty, naštěstí však daleko od domku, kde jsme byli ukryti.

Náš kulometčík nedovolil, aby se přiblížili. Dávky střel kropily silnici, odrážely se od patníků, bzučely jako čmeláci a rozbíjely na střechách krytinu. Tloukly do zdí jako zobáky datlů. Bylo jisté, že se příliš dlouho nemůžeme bránit.

Doufali jsme, že nám přece jen někdo přijde na pomoc. Střelbu museli slyšet v nedaleké Chřibské, kde byli naši vojáci a jeden tank. Část oddílu ordnerů přeběhla silnici a nebezpečně postupovala. Náš velitel vrchní respicient Valenta dal proto povel k ústupu. Vyběhli jsme z domku. Náš přechod přes silnici kryl kulometčík posledním zásobníkem. Mezi domky jsme měli ustupovat do Chřibské. Jenže Vašek nemínil opustit svou milovanou zrekvírovanou dodávku. Protože mašina špatně chytala na startér, zavolal, abych mu trochu z kopce zatlačil.

Opřel jsem se vzadu do korby auta, ale vedla mé hlavy sekla střela do dřeva, druhá zazvonila o kov někde dole. Zapomněli jsme však, že jsme založili kola velkými kameny. Na odstranění nebyl čas. Vykřikl jsem na Vaška, aby zmizel a sám jsem se skulil do příkopu...

(Ze vzpomínek spisovatele a bývalého dozorce finanční stráže v Království u Šluknova Františka Frýdy)

Skupina českých železničářů, opravujících v pátek 23. září 1938 v devět hodin dopoledne henleinovci zničenou trať v lesích nad Chřibskou, se lekla, když se před ní objevilo s puškami v rukou pět přízraků v zablácených a potrhaných uniformách finanční stráže.

Pět neoholených a nevyspalých pomocných dozorců FS z Fukova, zbytek družstva SOS č. 64, stále ještě nechtělo věřit, že jejich strádání skončilo. Po dvoudenním odpočinku na vojenském velitelství v České Lípě, kam byli odsunuti vlakem, již další den nastupují fukovští hraničáři dozorcí FS Frantes, Nejd, Polák, Vacek a Vajnar v předpolí linie lehkých opevnění u Křížového buku jako polní stráž...

Po vyčerpávajícím a dobrodružném nočním pochodu dorazilo v deset hodin ráno 23. září do Chřibské, kterou před dvěma hodinami osvobodil z rukou henleinovců I. prapor pěšího pluku 47 spolu s asistenčními četami pěšího pluku 42, také sedm posledních příslušníků družstva SOS č. 65 z Království. Zatímco desátník František Steinbach (v civilu poštmistr z Království) pomohl rychle vojáků opravit místní rozbitou telefonní ústřednu, respicient Karel Nepovím našel při holení na radnici pod stoly ukryté celé obecní zastupitelstvo, původně plánující uvítání německé armády...

V šest hodin odpoledne 23. září prošla řetězem hlídek linie lehkého opevnění u Křížového buku hrstka vyčerpaných

příslušníků SOS. Šlo o zbytky družstev SOS č. 60 (Velký Šenov) a 63 (Šluknov) a trojici příslušníků FS z Rožan, které přinesly v horečkách blouznícího postřeleného záložníka desátníka Jana Pechu, železničáře z Velkého Šenova. Zvláště dozorcí FS Novotný, Ornet, Stránský a četnický strážmistr Vávra by v případě zajetí byli pro henleinovce vítanou kořistí. Den předtím totiž měli podíl na tom, že jejich družstvo napadené henleinovci u Brtníků v boji zastřelilo (především zásluhou kulometu Oldřicha Novotného) 5 henleinovců a 3 vážně zranilo ⁶⁾...

K ránu 24. září se do Jedlové dotrámcelo 12 příslušníků finanční stráže a 3 vojenské posily SOS s jedním lehkým kulometem vz. 26. Torzo družstva SOS č. 55 z Dolní Poustevny, které bylo na ústupu ze Šluknovského, protkaného několika přestřelkami, zhruba čtyřicet hodin, se mohlo konečně umýt a najíst...

Zbytky jednotek SOS po úniku ze Šluknovského výběžku byly v pásmu lehkého opevnění na Nové Huti a Křížovém buku rychle zařazeny do nové sestavy SOS o dvou slabších rotách, která se tentokrát stala řídkým řetězem ztracených vart před linií železobetonových pevnůstek čs. armády.

V praxi to znamenalo držet stráže v "zemi nikoho" několik kilometrů před postavením armády bez jídla, s několika náboji, ručním granátem a bez naděje, že zaskočené hlídce přijde někdo na pomoc. Spoléhat mohli hraničáři opět jen sami na sebe. Navíc museli absolvovat téměř denní dlouhé a nebezpečné pochody "zemí nikoho" ze stanoviště na velitelství useku a zpět.

Rotě SOS Křížový buk velel inspektor FS Václav Vácha, rotě SOS Nová Huť (krycí jméno Žižka) potom velel inspektor FS Adolf Marvan.

Strážní sestavu roty SOS "Žižka" ve dnech 24. září - 3. října 1938 nám prozrazuje válečný deník 15. roty pěšího pluku 42 (3./XXII rota): "Od 24.IX. na telefonický rozkaz Boženy (pěší pluk 42 - pozn. JM) mělo býti hlavní obranné postavení 3./XXII roty zajištěno sledem polních stráží sestavených z družstev SOS.

Vydán proto rozkaz pro postavení pěších polních stráží sestavených z družstev SOS a to: polní stráž č.1 na vrchu Jedlová (kóta 770), č. 2 na silnici u božích muk mezi kótou 665 a 687 jižně Tolštejna, č. 3 v síle 2 družstev se 2 kulometry jako stráž průchodní na státní silnici sev. kóty 461 pod velením zástupce velitele roty SOS, č. 4 na vidlici udržovaných vozových cest západně kóty 789 (u Pěnkavčího vrchu) a č.5 u kóty 660 (Ptačinec - státní hranice). Tyto polní stráže byly až do 3.X. 1938 střídány vždy po 24 hodinách ostatními družstvy SOS, které zatím odpočívaly na Nové Huti."

Obdobná situace byla i u roty SOS Křížový buk, kde polní stráže SOS střežily především v okolí Chříbské železniční zastávku a komunikace směřující k pásmu linie lehkých opevnění. Mimo to obě roty SOS prováděly podle potřeby malými hlídkami bojový průzkum s úkolem zjistit postavení ozbrojených henleinovských tlup.

První boje před linií lehkého opevnění, jak již bylo zmíněno,

prodělali někteří příslušníci SOS již 23. září při útoku ve směru Lesná - Dolní Podluží při podpoře útoku I./47 praporu na Krásnou Lípu a Varnsdorf. Také dnes již legendární výpad oddílu SOS do henleinovci plně obsazeného Varnsdorfu z 25. září 1938 byl již popsán podrobně v několika publikacích a tak jen dodejme, že jednotce 22 mužů s 6 lehkými kulomety ve 2 osobních a na 1 nákladním autě, která osvobodila z henleinovci plně obsazeného Varnsdorfu těžce postřeleného dozorce FS Bernarda, jeho ženu a četnického nadporučíka Jansu (o jehož zrádné roli nikdo stále nic netušil) velel osobně velitel roty SOS Nová Huť inspektor SOS Adolf Marvan.

Situace jednotek SOS v armádním podřízení však nebyla vždy zcela dobrá, o čemž svědčí například poválečné hlášení vrchního respicienta FS Oldřicha Bursíka z Království, ve kterém píše, že v úseku Křížový Buk bylo možné sledovat určité protičeské nálady ľudáckého charakteru u četných vojáků slovenské národnosti, které prý projevoval i velitel 2./XXII roty npor. Vladimír Holý, který navíc vysílal do předpolí lehkého opevnění polní stráže SOS beze zbraní, kde si je vyměňovaly s vracejícími se strážemi.

Arogantní chování vůči jednotkám SOS a nechutný konflikt s velitelem 3./XXII roty škpt. Arnoštem Kotrlíkem v noci 22. září 1938 po ústupu jeho jednotky z výběžku zažil i italský legionář vrchní respicient FS Josef Střihavka ⁷⁾. Přesto se příslušníci SOS nedali odradit ani těmito zkušenostmi a novou službu se snažili vykonávat s krajní odpovědností.

Svědčí o tom i svědectví varnsdorfského dozorce FS Václava Chaloupka: "Naše družstvo odchází 25. září z Nové Huti na polní stráž. Střídání děje se v poledních hodinách. Při příchodu na stanoviště ukazuje nám velitel střídané stráže náš úsek a seznamuje nás se všemi podrobnostmi. A konečně ukazuje ústupovou cestu, vedoucí drátěnými překážkami před opevněním. Uvažujeme o své situaci a o vážnosti svého postavení, ale ani jeden z nás nejeví známky strachu. Doufáme a radujeme se, že konečně již snad ustanou předchozí rozkazy, že máme všemu nechat volný průběh a že proti ordnerům nemáme zakročovat střelbou..."

Potom však v pátek 30. září 1938 došlo k osudovému zlomu. Ten den zprvu probíhal na polních stanovištích SOS v předpolí opevnění strážního praporu XXII podle již téměř zaběhnutého scénáře - jedna přestřelka "sosáků" s oddíly Freikorpsu střídala druhou. Henleinovci při tom v těchto dnech používali často zákeřnou taktiku, kdy se v ukořistěných uniformách československého četnictva a finanční stráže přiblížili k polním strážím SOS na dostřel a potom na ně zahájili palbu ⁸⁾.

První konflikt vypukl v ranních hodinách až na samé hraniční čáře u Zadních Jetřichovic. Šestičlenná hlídka z 3. roty litoměřického praporu SOS pod vedením četaře Václava Pilného, skláře z Kamenického Šenova, zde na československém území narazila na množství německých vojáků a příslušníků SS a SA, oslavujících v místním hostinci osudovou historickou zprávu, o které ještě čeští

hraničáři nic nevěděli.

Došlo k divoké přestřelce, ve které měli nacisté, podporovaní z německé strany čtyřmi těžkými kulomety, několik mrtvých a raněných. Z hlídky SOS byl trhavou střelou vážně zraněn na stehně voják Ladislav Škaloud, kterého se však jeho kamarádům podařilo za dramatických okolností dopravit do Vysoké Lípy a odtud nechat odvézt do nemocnice v České Kamenici.

K dalšímu přepadu došlo v deset hodin večer v lesích poblíž nádraží u Chřibské. Tentokrát zde naopak napadli polní stráž SOS, složenou z příslušníků finanční stráže ze Šluknova, bojůvkáři Freikorpsu. Byli však po krátkém boji odraženi.

Poslední přestřelka toho dne vypukla v Dolním Podluží, kde henleinovci v boji zranili vojáky Josefa Čapka a Josefa Masláka. Když boj stále sílil a obklíčované jednotky SOS byly napadeny i kulometnou střelbou z kostelní věže, nechal velitel jednotky SOS vrchní respicient Josef Střihavka vyhodit do povětří podminované dva mosty. Vše však bylo marné, protože o osudu českého pohraničí se již zatím v noci v Mnichově velmocensky dohodly vlády nacistického Německa, fašistické Itálie a demokratické Francie a Velké Británie!

První zpráva o mnichovském diktátu byla v pásmu praporu zachycena až v odpoledním rozhlasovém vysílání. Zdrčeným vojákům i příslušníkům SOS ji definitivně potvrdil v 18.15 hod. rozkaz velitele Hraniční oblasti 33 divizního generála Františka Melichara.

Již druhý den 1. října 1938 vydalo velitelství pěšího pluku 42 rozkaz k evakuaci lehkého opevnění s tím, že následujícího dne měly z úseku strážního praporu XXII (nyní IV. praporu p. pl. 42) odjet do České Lípy minometná a kanónová četa a měla také začít demontáž "ježků" a dalších ženíjních překážek na komunikacích. Ústup z úseku měly zajišťovat, jak jinak, jednotky SOS.

Téhož dne v 11.00 hod. zde také došlo k jednomu z posledních bojů jednotek SOS s henleinovci, kteří napadli desetičlennou polní stráž SOS u Rybníště (viz citovaná vzpomínka Františka Frýdy), která byla nucena pod tlakem přesily ustoupit, když způsobila útočnickům ztráty v počtu 3 mrtvých a 1 těžce zraněného. Po soustředění stráže v Chřibské však chyběl dozorce FS Václav Farkač. Ostatní byli v pořádku, jen dozorce Frýda měl prostřelenou služební brašnu. Žádost o pomoc k záchraně kamaráda vojáci odmítli, protože nemají dovoleno jít do prostoru před pevnůstky. Podporučík, velitel tanku, rovněž marně volal na velitelství a prosil o povolení k výjezdu. O Farkačově osudu již nikdo nic nezjistil, a tak byl za několik dní prohlášen za mrtvého. Pohlednice se snímkem nemocnice v lužické Žitavě s razítkem odesláni 5.X. 1938 vyrazila však truchlící rodině Farkačových dech svým strohým a přece šťastným sdělením: "Ležím v žitavské nemocnici v Sasku. Jsem střelen do břicha. Pozdrav zasílá Vašek." Ano, Václav Farkač žil! Při vyskakování z kabiny auta byl zasažen střelou a zůstal ležet na silnici. Ordneři ho chtěli dobít, ale jeho znalost němčiny a hrdé chování zapůsobily na přítomného

německého důstojníka (!), který ho z rukou krvežíznivých henleinovců nechal převést do varnsdorfské nemocnice, kde ho však sudeťáčtí lékaři odmítli přijmout. Zranění bylo vážné a komplikované. Střela ze staré mannlicherovky Václavovi potrhala střeva! Nakonec byl operován v žitavské nemocnici. Domů se vrátil až za několik měsíců s plnovousem, pohublý, v chatrné uniformě s dvaadvaceticentimetrovou pooperační jizvou na břicho a s rozstříleným batohem.⁹⁾

Na hořké okamžiky mnichovské kapitulace na hranicích vzpomínal před lety nám již známý spisovatel a bývalý příslušník finanční stráže František Frýda: "Stěží mohu vylíčit náladu, která vládla v pevnůstkách na Křížovém buku po kapitulaci. Staří záložníci zuřili nebo bez ostychu plakali. Rozhněvaní vojáci zapálili při ústupu dřevěné obležení stěn, bunkry uvnitř hořely. Mlhou prosakoval pach dýmu...

Vojáci, obtěžkaní vyfasovanými náboji, pomalu odcházeli z hořících pevnůstek a proklínali ty, kdo zavinili naši porážku. My, příslušníci finanční stráže - zbytek SOS - jsme odcházeli poslední. To už jsme dole pod pevnostmi slyšeli rachot německých obrněných vozidel, která se pomalu přibližovala. I my jsme opouštěli pevnosti se smutkem, který se nedá vylíčit.

Vždyť jsme ztráceli naši historickou hranici, která nám byla vším. Byli jsme připraveni bojovat a potupný ústup nás pálil. Vždyť tam nahoře jsme zanechali všechno: domovy, majetek, mnozí tam prožili nejlepší léta svého života. Pevnosti zůstaly opuštěny..."

O ztrátě našeho pohraničí na podzim roku 1938 se často píše jako o kapitulaci republiky bez jediného výstřelu. Není to však zcela pravda. Selhali jen politici, čeští hraničáři a němečtí antifašisté bránili republiku se zbraní v ruce a není jejich vinou, že se na jejich hrdinství a oběti zapomnělo v dobách komunistického režimu a chce se bohužel zapomenout v zájmu sudetoněmecké politické lobby díky vlivné části českých médií a tzv. "společenských elit" českých intelektuálů i dnes...

Poznámky:

Podklady pro tento text autor získal v archivních fondech VHA (především fondy 308, pěší pluk 42, strážní prapor XXII a soubor hlášení Armáda 1938 1. oddělení hl. št. MNO) a SÚA (především Presidium ministerstva 1937 - 1939 a oddělení MV 14 b 1936 - 1940) a také v neposlední řadě v letech 1979 - 1988 při osobních kontaktech s desítkami tehdy ještě žijících příslušníků SOS.

1) SÚA Praha, Presidium MV, odd. 14b (kart. 5636), Rozkaz k vyhlášení pohotovosti pod heslem "Proveďte Zborov 25" obdrželo velitelství praporu SOS v Liberci ve 23.45 hod. 20. května 1938. Do té doby probíhaly u praporu SOS jen organizační přípravy,

speciální kursy pro jeho kádrové příslušníky, zatímco strážní hraniční službu prováděly jen tzv. prvky SOS (hraniční oddělení finanční stráže a pohraniční četnické stanice) podle běžných norem svých resortních služebních předpisů.

2) Podrobně tyto objekty zachycuje publikace Bedřicha Hamáka a Františka Berana "Šluknovský výběžek" nakl. FORTprint Dvůr Králové z roku 2001 na str. 34-36.

3) Nebojme se používat ani dnes tento terminus technicus! Je dlouhodobě obsahově zcela srozumitelný všem evropským historikům a neměla by nás od něj odrazovat ani mediální hysterie zmanipulovaných mladých českých novinářů a předvolební oportunistus německého spolkového kancléře Schrödera z roku 2002 po té, co si tento léta užívaný termín dovolil veřejně použít i tehdejší předseda české vlády Miloš Zeman.

4) Machek se z henleinovci obsazeného Šluknova vrátil do Prahy 19. října 1938. Předtím mu zde 27. září 1938 henleinovští starostové měst šluknovského okresu předali děkovný dopis. Další okolnosti a důsledky jeho zrady také viz - Jindřich Marek, Zrada ve Šluknově, Průboj Ústí nad Labem 14.7. 1979 a V pohraničí klid..., Průboj Ústí nad Labem 8.9. 1979.

5) Puškový granátometný nástavec vz. 21 (či 23) s účinným dostřelem 200 metrů dokládají u jednotky SOS nejen vzpomínky několika pamětníků, ale také malé těžko reprodukovatelné amatérské fotografie z pozůstalostí příslušníků FS Josefa Střihavky a Václava Plačka.

6) Podrobněji viz - Jindřich Marek, Příběh staré pohlednice, Průboj Ústí nad Labem 3.11. 1979. Statečný hraničář Oldřich Novotný byl v hodnosti respicienta FS 4. března 1946 zavražděn při hraniční strážní službě u Lipové.

7) VHA, f 308 - 194 - 8, negativní svědectví o npor. Holém a slovenských vojácích existují i vzpomínkách dalších příslušníků SOS. Konflikt statečného a obětavého vlastence J. Střihavky s opilým škpt. A. Kotlíkem podává podrobně Střihavkovo hlášení, napsané po ústupu z hranic 12. října 1938 ve Mšeně. Kopii hlášení získal autor z pozůstalosti Josefa Střihavky.

8) Václav Chaloupek, Varnsdorfští hrdinové, St. tiskárna Varnsdorf 1945, str. 27

9) Podrobněji viz - Jindřich Marek, Ztracené varty pod Luží, Průboj Ústí nad Labem 13.9. 1980

Přílohy:

Příloha č.1

Charakteristika situace jedné z čet SOS ve Šluknovském výběžku

Délka střežené státní hranice: 19, 570 km

Družstvo SOS č. 62 (oddělení FS v Rožanech) - 5, 8 km

Družstvo SOS č. 63 (oddělení FS ve Šluknově) - 0,6 km (krytí celního hraniční pásma v druhém sledu)

Družstvo SOS č. 64 (oddělení FS ve Fukově) - 9, 5 km (protáhlý obvod Fukovského výběžku)

Družstvo SOS č. 65 (oddělení FS v Království + četnická stanice) - 3, 670 km

Stavy čety k 22. září 1938: 64 mužů - 38 příslušníků finanční stráže, 3 četníci z četnické stanice v Království a 23 vojenských posil SOS z řad českých železničářů, poštáků, německých sociálních demokratů a aktivních vojáků p.pl. 42). Vedle osobních zbraní (karabiny vz. 33, pušky vz. 24 a pistole), ručních granátů a 680 kg trhavin pro 4 roznětové hlídky na komunikacích disponovala četa 3 lehkými kulomety vz. 26. Kulomet nemělo jen desetičlenné družstvo SOS, složené pouze z příslušníků finanční stráže z Fukova.

V úseku čety působily ještě četnické stanice ve Šluknově a Království, několikačlenná šluknovská expozitura státní policie, krátce i četnický pohotovostní oddíl a symbolicky vyzbrojení čeští železničáři na šluknovském nádraží (2 pušky na 16 mužů!). S III./42 praporem v rumburské posádce nemohli hraničáři v žádném případě počítat, protože jeho místo mělo být v hlavním pásmu obrany čs. armády v Lužických horách.

Největším problémem bylo telefonní spojení s družstvy SOS, protože telefonní služba v síle jednoho muže byla vždy vysunuta blízko hranic před bojovým stanovištěm družstva! Dalším nepříznivým faktorem byly počty henleinovců v řadách asi 10 700 obyvatel (v drtivé většině - cca 90%! - nepřátelsky zfanatizovaných) a vzdálenost od linie lehkého opevnění u Křížového buku (cca 22 km vzdušnou čarou!).

Příloha č.2

Ztráty čs. branných sil ve Šluknovském výběžku (22. září - 1. říjen 1938):

* **PADLÍ:**

1. respicient FS **Jan TEICHMAN** (družstvo SOS č. 76

- Varnsdorf VII) - zavražděn 22. září 1938 henleinovcem Stonnerem v Dolním Podluží
2. dozorce FS **Václav KOZEL** (družstvo SOS č. 76 Varnsdorf VII) - zastřelen 22. září 1938 v Dolním Podluží při útoku henleinovců

* ZRANĚNÍ:

1. vojín děl. pl. 104 **Josef KOČÍ** (družstvo SOS č. 61 Šluknov) - těžce zraněn 22. září 1938 při přepadu bojového stanoviště SOS u Černé brány (průstřely břicha, prsou a ramene)
2. vojín děl. pl. 104 **Josef JENÍK** (družstvo SOS č. 61 Šluknov) - zraněn 22. září 1938 při přepadu bojového stanoviště SOS u Černé brány (průstřel kotníku)
3. dozorce FS **Miroslav BERNARD** (družstvo SOS č. 76 Varnsdorf VII) - těžce zraněn 22. září 1938 při útoku henleinovců v Dolním Podluží (průstřel paže a střela v hrudníku)
4. vrchní strážmistr četnictva **Jaroslav JUST** (četnická stanice Lobdava) - těžce zraněn 22. září 1938 při jízdě na motocyklu u Lipové po úmyslném nájezdu nákladního auta henleinovce Webera (zraněná noha a hlava) a odvečen do Německa
5. strážmistr četnictva **Alois PÍBL** (četnická stanice Lobdava) - těžce zraněn 22. září 1938 při jízdě na motocyklu u Lipové po úmyslném nájezdu nákladního auta henleinovce Webera (obě nohy zlomené v kyčlích) a odvečen do Německa
6. vojín v záloze **Jan PECHA** (družstvo SOS č. 60 Velký Šenov) - postřelen 22. září 1938 u Brtníků (zásah hlavy)
7. inspektor FS **František PLŠEK** (velitel 1. roty SOS) - lynčován henleinovci 22. září 1938 u Brtníků, známky poranění obličeje nesl po celý život
8. vojín **František CSÉFALVAY** (9./42 rota) - těžce zraněn 22. září 1938 (průstřel břicha) v Rumburku a odvečen do Německa
9. vojín **Stanislav HOUŠKA** (pluk útočné vozby 1) - jako motocyklista utrpěl průstřel stehna 23. září 1938 při útoku asistenčních jednotek čs. armády v úseku Jiřetín - Dolní Podluží
10. vojín **Karel KOZÁK** (pluk útočné vozby 1) - postřelen 30. září 1938 u Jánské při služební jízdě jako řidič osobního vozu
11. vojín **Josef ČAPEK** (pěší pluk 2) - postřelen 30. září 1938 u Dolního Podluží při útoku henleinovců na roznětovou hlídku (průstřel paže)
12. vojín **Josef MASLÁK** (3./XXII rota) - postřelen 30. září 1938 u Dolního Podluží při útoku henleinovců na roznětovou hlídku (průstřel nohy)

13. vojín děl.pl. 103 **Ladislav ŠKALOUD** (družstvo SOS Vysoká Lípa) - postřelen 30. září 1938 u Zadních Jetřichovic při přestřelce s německými vojáky a příslušníky SS a SA (průstřel stehna)
14. dozorce FS **Václav FARKAČ** (družstvo SOS č. 63 Šluknov) - těžce zraněn 1. října 1938 při útoku henleinovců na polní stráž SOS u Chřibské (těžký průstřel břicha) a odvečen do Německa

*** ZAJATÍ:**

Henleinovci odvěkli 22. září 1938 ze Šluknovského výběžku několik stovek zajatců do nacistického Německa. Jen v Magdeburku soustředili z této oblasti 627 zajatců! Šlo o 128 příslušníků finanční stráže, 80 četníků, 7 policistů, 165 českých železničářů, 79 pošťáků, 115 německých antifašistů z řad sociálních demokratů a komunistů. Další zajatci se rekrutovali z řad československých vojáků, z nichž ty maďarské národnosti nacisté záhy po Mnichovu propustili.

Tři z příslušníků SOS byli v té době prohlášeni omylem za mrtvé. Jde o dozorce FS Aloise Ambrose (OFS Varnsdorf VII), který zradil, vrchního respicienta Josefa Tomíška (OFS Varnsdorf II), který se ze zajetí vrátil nezraněn, a velitele 1. roty SOS inspektora FS Františka Pliška, o kterém rozšířil zprávu o jeho smrti na základě mylné henleinovské informace dr. Machek.

Další četníci, němečtí antifašisté i manželky a rodinní příslušníci českých státních zaměstnanců byli internováni na dalších místech v Německu. České zajatce z Magdeburku nacisté vrátili u Terezína do zbytku republiky 19. října 1938, kde byli mnozí příslušníci SOS vyšetřováni vojenskou prokuraturou za zbabělost a zběhnutí, což byla bohužel především zásluha velitele praporu SOS pplk. Kruliše, který však sám dopoledne 22. září naprosto nedocenil situaci ve výběžku a nepřímo se tak spolupodílel svými rozkazy, byť bez zlého úmyslu, na rychlém rozpadu sestavy SOS. Vedle počátečních rozkazů o setrvání na místě s platným zákazem použití zbraní sem např. patří fakt, že v noci 21. září 1938 hlášenou zprávu o připravovaném přepadu jednotky SOS v Dolní Poustevně ohodnotil prohlášením, že jí nepřikládá význam. Samotný František Kruliš však potom za nacistické okupace položil život v boji s nacisty jako příslušník domácího odboje. Mnohým hraničářům však z výše uvedené hořké skutečnosti vzniklo celoživotní trauma, které měl autor před lety možnost poznat při rozhovorech s nimi. Proto i k uctění jejich památky vznikl tento text...

(sborník Hraničáři pod Luží '38; 2003)

O autorovi

Autor článku **PaedDr. Jindřich Marek** se narodil v roce 1952 ve Šluknově. Je to historik a publicista s dlouholetou muzejní praxí, který od roku 1990 pracuje jako novinář. Působil v týdeníku Signál, v denících Lidové noviny, Mladá fronta Dnes a Svobodné slovo, kde mimo jiné pracoval přes rok ve funkci šéfredaktora. Od října 1998 je pracovníkem tiskového odboru Úřadu vlády ČR. Jako aktivní člen Klubu autorů literatury faktu (KALF) se zabývá především osudy českých vojáků za 1. a 2. světové války. Za svou tvorbu v žánru literatury faktu získal několik literárních cen, mj. Prémii Miroslava Ivanova a Cenu Egona Erwina Kische.

Vedle autorství více než 300 historických reportáží, několika odborných studií a autorského podílu na třech televizních dokumentech napsal knihy *Piloti měsíčních perutí* (1992), *Ukradený jeep* (1995), *Jak jsem potkal Kelty* (1996), *Vladaři dračích údolí* (1999 - spolu s O.Brúnou), *Pátou kartu bere smrt* (2000), *Smrt v celním pásmu* (2000), *Vzdušní donkichoti* (2001), *Příběhy starých battledressů* (2001), *Žraloci císaře pána* (2001), *Šeříkový sólokapr* (2002), *Piráti svobody* (2002) a *Háchovi melody boys* (2003). Další čtyři publikace z volného autorova dvanáctidílného cyklu "Osudy českých mužů ve 20. století" připravuje nakladatelství Svět křídel: *Pod rakouskou vlajkou* (2003), *Hraničářská kalvárie* (2004), *Pod císařskou šibenicí* (2004) a *Barikáda z kaštanů* (2005).

Kontakt na autora článku: m.jindrich@seznam.cz

[Začátek](#)

Copyright (c) 2003. Všechna práva vyhrazena.

Historie:

Strana [5](#), [6](#), [7](#)

Stránky Lužických hor jsou umístěny na adrese: <http://www.luzicke-hory.cz>
Copyright (c) Jiří Kühn, 1997-2003. Poslední úprava stránky: 15. 10. 2003